NODIGE BEDENKINGEN

Op de

NIEWE BEWEEGINGEN,

Onlangs verwekt door den

CIRCULAIREN BRIEF

En andere Middelen,

Tegen den Auteur van 't Boek de

BETOVERDE WEEREELD,

Door

BALTHASAR BEKKER,

Predikant tot Amsterdam.

t'AMSTERDAM,

Gedruckt by DANIEL vanden DALEN,

Boekverkoper op 't Rokin/ bezijden de Beurs.

7440 B 41
A. 6250
BK

AAN DEN LESER.

BEscheidene Leser. Op dat gy reght verstaan meugt, wat myn oogmerk zy met dit Geschrift: so wil ik u daaraf mitsdesen kortelik berichten. Dewijl ik meer en meer bemerke, dat de staat daar in ik ben, doorgaans anders word begrepen, dan die waarlik is; en daar door niet alleenlik nieuwe beweegingen gemaakt, maar ook nadere verhandelingen my aangaande op d'aanstaande Synodus verwacht worden: so dienen dese weinig bladeren, om de gemeente 't reght bescheid daar af te geven. 't Welk daar in bestaat: dat ik hier met kragt van redenen beweer, dat myne sake by de Classis van Amsterdam volkomelik is afgedaan. Dat men ook niet veel bekommerings behoeft te hebben over dat gemeen misnoegen, 't welk men op den naam van andere Kerkenraden, Classen en Synoden te kennen geeft: alsso het eigentlik maar enige weinig leden zyn, die d'anderen gaande maken, door voorgeven van dingen die so niet en zyn. Met een ontdek ik d'oorsaak en den oorsprong van al dit gedoen, en verdedige de Classis. Hier mede meen ik onpartydigen te doen begrijpen, dat al't gene verder tegen my word aangelegd, ongegrond en onreghtmatig is. De Kerkenraden, Classen en Synoden, in welken dese niewe opschuddingen gemaakt worden, wil ik in hun reght en achtinge niet verkorten; wanneer ik d'ongematigdheid en onbetamelikheid van die beweegingen, door weinig hunder leden onder hen verwekt, des nood zijnde, aan't licht vertone. Sy sullen altyd, al is't dat ik onder hen niet sta, met alle schuldige eerbiedigheid van my bejegend worden: maar hebbe dikmaals den naam van de vergadering gebruikt, hoewel op een of weinig leden ogende; om dat sy self op naam hunder vergaderingen doen 't gene sy beogen; ja ook (alsmen [redacted]) de vergaderingen self hen toelaten derselver namen daar in te gebruiken. Maar wat sulke leden belangt, die hunne lichamen, en met een dat van Christus self, aldus vermoeijen en misbruiken: ik heb in opsight van deselve tienmaal meer te seggen dan ik heb geseid; of ook verder seggen sal, indien sy (daar ik weinig moeds toe hebbe) voortaan sullen konnen rusten. Wat my aangaat, ik soek de ruste: niet gelijk als nu; maar gelijk voor desen, in den vredigen arbeid, op des Heeren akker, om dien voortaan te doen met vreugde, sonder suchten; verwachtende den ingang tot de Ruste die noch overig is voor Gods volk, en met een tot de vreugde des HEEREN.

Bekker

NODIGE BEDENKINGEN

Over de nieuwe Beweegingen tegen den

AUTEUR

Van 't Boek de

BETOVERDE WEERELD.

DRie leſſen des Apoſtels Paulus komen my in deſen tijd en toeſtand myner ſaken wel te pas. De eerſte is, *Uwe beſcheidenheid zy allen menſchen bekend*; Filip. 4: 5. De tweede, *Lijd verdrukkingen*; 2 Tim. 2: v. 3. en 4: 5. De derde, *Dat u niemant en verachte.* Tit. 2: 15. Na 't eerſte en tweede heb ik my dus lang ſo veel als moghelik geſchikt; en ſal 't door Gods genade verder doen: tot het derde is het nu gekomen. Om dat den Leſer te doen ſien, ſal ik hem bewijs myner beſcheidenheid en verdraagſaamheid geven, door middel van een kort verhaal van 't gene dus verre gebeurd is. Wat my tot het ſchryven van dit werk bewogen heeft, en hoe ik my daar in gedragen hebbe, om het ſo te ſchryven als het is, heb ik in de Voorrede van het eerſte Boek genoegh verklaard. Dienvolgens is het ſo, als ik in die Acte van voldoeninge voor aan betuige, dat ik niet anders gedacht nochte gepoogd hebbe, dan een goed boek te maken. Dat daar anders af geoordeeld is, eer het noch bekend was, dede my van herten ſeer: waar af ik ſtedert met mijn ganſch gedragh, ſo my voorſtaat, klaar bewijs gegeven hebbe. Wat heb ik meer gedaan? Niet het allerminſte dat het ongenoegen voeden of vergroten konde: maar al wat ik dachte dat het ſelve ſoude moghen ſtillen, heb ik al geduriglik ter hand genomen. Want eer het Boek in Amſterdam te koop, of ik 't ſelf eens meeſter was, wilde ik den ganſchen druk, voor ge-

reede penningen van den drukker kopen; en alſo verhoeden, dat het in 't licht niet quame, voor dat het mynen medebroederen, (welker twee my doe daar af geſproken hadden) ſoude dunken ſo geſteld te zijn, dat het aan mijn eigen oogmerk, dat was om te ſtichten, ſoude konnen voldoen. So ik daar (na elx oordeel eerſt verſtaan te hebben) geenen raad toe ſagh, was opreghtelik mijn voorneemen, om het onder my te behouden, en boven al mynen arbeyd ook die ſchade noch te lyden. Maar dat weiger-my de Boekverkoper; mits voorwaarden ſtellende, die ik met gemoede niet en konde voldoen; daar ik, als 't geeiſcht word blyk van tonen kan. Dies ik niet beletten konde, dat het Boek, ſo als 't by hem in 8. gedrukt was, tot 750. Exemplaren toe, (meer had hy 'er niet op aangeleid) ondertuſſchen uit quam, en elk 't ſijne daar van ſeide; d'een goed en d'ander quaad. In de Voorrede heb ik mede al geſeid, uit wat reden, ik het hier doe drukken liet, welke deſelfde was die my te voren bewoog, om den druk van Leewaarden in te trekken. Die 750 exemplaren te veel zijnde, om het Boek uit den menſchen handen te brengen, of het herdrukken te beletten; en te weinig om de weereld overal van den waren inhoud te berighten, waar door ſy beter gevoelen daar af krygen moghten: ſo was daar toe een tweede druk van node; beſonderlik, om 't gene by den eerſten moght aanſtotelik geweeſt zijn, op de beſte wyſe te verhelpen. Dies heb ik my beneerſtigd, om door alle wegen te verneemen, watter d'een en ander op te ſeggen maakte: om het, was het nodig, te verbeteren; of indien het nutt kon doen, wat nader te verklaren. Van die verandering heb ik by den eerſten druk in 4. een regiſter achter aangevoegd: maar naderhand, wanneer by 't weder-drukken die vermeerdering te groot en menigvuldig wierd, om geen verbyſtering te maken, daar weder afgelaten. Want de kopers namen daghelix ſo maghtig toe, dat het de drukker, ook buiten myn weten, van voren aan noch eens begon te drukken, eer het einde d'eerſte maal gedrukt kon zijn; ziende dat hy daar te weinig op had aangeleid: om dat hy niet kon denken, dat een boek 't welk al eens, en dat ſo onlangs, was gedrukt geweeſt; daar men ſo veel quaads van ſprak, ſo begeer-

lijk

lijk weſen ſoude, als hy nu bevond. Dit bewijſt, dat ik geenſins hebbe voor gehad, de Kerk in laſt te brengen; maar in alles na vermogen te verlichten van de ſwarigheden diemen maakte op dat Boek, daar ik mede voor had haar te helpen bouwen op dat allerheiligſte gelove, dat ik na ſo langen tijd in alle ſuiverheid en oprechtigheid verkondigd hadde. Ik bewees dat nader, wanneer ik 't ſelf den Kerkenraad in handen gaf; met bede om het altemaal, ſo Ouderling als Predikant, van voor tot achter te doorleeſen, en te onderſoeken; gelijk ſy aannamen te doen: aanbiedende met een, deſen tweeden druk, (waaraf het eerſte deel doe al was afgedaan, en van 't ander vaſt de helft) ſo lang te doen ophouden, tot dat daarover hun gevoelen had verſtaan. Ik en onderſoeke niet, hoe de Broeders ſich van dat beſluit gequeten hebben: wat my ſelf betreft; ik hebbe als een eerlijk man mijn woord gehouden, ſo lang als ik daar aan gebonden was, ende niet genoodſaakt wierde te veranderen Tot een merkelijk nadeel myner eere onthield ik aan de Leſers ſulk een Boek; datmen ſleghs te leeſen hadde, om het van ſo quaden naam als 't gerught daar aan gegeven hadde, ſo niet in 't geheel, immers voor een groot deel te bevryden. Maar wat komt my over? Ik ga daar op geruſtelik na Frieſland toe, opkomende beweegingen aldaar te ſtillen: en God geeft, dat ik daar mijn oogmerk ganſchelik bereike. 't Huys komende bevind ik dat de Kerkenraad mijn Boek verfoeid heeft. Dat oordeel dus voor af gegaan, dede dat het quaad vermoeden, 't welk de menſchen hadden van een boek, daar ſo veel ſpraaks af was, tot een quaad gevoelen groeide: en ondertuſchen ſtond de perſſe ſtil, en weinige hadden 't Boek. Moghten ſy het leſen, ſy ſouden beter daar van ſpreken dan ſy deden: des was ik wel verſekerd. Want men ſeide laſterlik, dat ik Duivel en Hel, ja God ſelf en ſijn Woord ontkende, of op 't ſachtſt, in twijfel trok. Dit leed ik altemaal, ſonder 't minſte tegenſpreken; achtende nochtans, dat het beſte middel was, ſo het Boek ſelf eens moght ſpreken. Dat liet ik echter noch niet toe, voor dat de Claſſis ook beſloot, en de Kerken-raad, aan de ſelve toeſtond, mijn werk eerſt te onderſoeken, eer ik 't ſoude moghen uitgeven, en evenwel het ſelve onder haar

behouden wilde, om hunne aangevangene handelinge dien aangaande te vervolgen. Siende dat het met de Claſſis, die 's maands maar eens vergadert, lang aanhouden ſoude, eer ik daar een einde kreeg; alſo ſy eerſt van voren aan beginnen moſten: ſo kond ik lichtelik bevroeden, dat het quaad ſpreken noch ſo veel te langer duren; en dienvolgens noch meer toe neemen ſoude. Schoon de Claſſis ſelf dat niet beoogde, ik was het echter die gevoelde waar de ſchoe my wrong. Sweeg ik dan, ſo moeſt ik my des Claſſis oordeel onderwerpen: en wanneer quam dan mijn Boek eens aen den man; en de menſchen uit dien argen waan, van desſelfs inhoud, en van mijn gevoelen? Of ſchoon de Claſſis al ten ſpoedigſten had voortgevaren met het werk te onderſoeken, en dat ook in ſtaat gevonden of gebraght om 't uit te geven: wie ſoude ſeggen, dat het was het ſelfde Boek daar ſo qualik van geſproken was; en dat ik waarlik by den eerſten druk (die by na niet meer geſien wierd) ſo boſe dingen daarin hadde geleerd, als men daar van voor gegeven hadde. Daar was dan geen ander middel, om ſonder vlek van ongehoorſaamheid, dat onvermijdbaar ongemak te weeren, dan dat ik my beriep op de Synode; voor welks tyd het Boek volkomelik kan weſen afgedrukt. Hier van gaf ik ter eerſte vergaderinge kennis aan den Kerken-raad; welx werk het nu niet meer en was, het Boek te onderſoeken, na dat het by haar al verfoeid en aan de Claſſis nu verlaten was: waar in my ook niet een van allen tegenſprak; ſo dat ik meinde van die aanbiedinge vry te zyn, om den druk te laten ſtille ſtaan, by ſulk ene gelegentheid, en op ſulke voorwaarde, die geheel veranderd was. *Qui tacet conſentire videtur, & mimina circumſtantia variat jus.* Daar quam by, dat alle de leden des Kerken-raads hadden aangenomen 't Boek te doorleeſen: 't welk niet konde geſchied zyn voor de verfoeijing, om de kortheid van den tijd, en 't gebrek van exemplaren van den eerſten druk; dies het nodig was, dat de tweede druk verhaaſt wierde, om hen aan boeken te helpen. Want ik noch al daar en boven, niet tegenſtaande 't oordeel reeds voor afgegaan, my doe overbodig toonde om in onderhandeling te treeden met de Broeders, over ſulke ſtukken als hen daar in waren voorgekomen, weerdig

om

om het Boek (ſo als geſchied was) te verſoeyen: en als 't ſo bevonden wierd, hen vergenoeginge te geven. Ik verhale geen beſonderheden, om de eerbiedigheid die ik altijd hebbe tot kerklike vergaderingen, beſonderlik de gene daar ik ſelf een lid van ben, en daar ik onder ſta. Nu is ondertuſſchen kennelijk, dat mijn Boek *de Betoverde Weereld* niet ſo haaſt in 't licht quam, immers naawlix was geleſen, of de weereld wierd onttoverd van dat boos geruchte dat daar af was voorgegaan; dat elk een begeerig was om het te hebben, dat het tweemaal, driemaal wederom van voren aan gedrukt was, eer het eens was afgedrukt; voorts dat het meeſt maar luiden waren, die het nooit geleeſen hadden, of door opgenomen oordeel niet eens wilden leſen, of leeſende niet wel verſtonden, by welken d'eerſte tale noch al wierd gehoord. De Synodus komt tuſſchen beiden tot Edam, terwijl ik met den Kerken-raad in onderhandelinge ſta. Die word aldaar ontboden, en ik ook. Ik hoorde wel hunne aanſpraak, onder d' omſtanders my bevindende; maar moght 'er niet by zyn, wanneer ſy hunne handelingen, van tijd tot tijd met my gehouden, voor als na verhaalden. Die wierden dan gebillikt, en ik gevraagd, of mijn appel aldaar vervolgen ſoude? waar op ik ſeide, neen. Men ſtelde my drie uren lang voor noen en noch drie uren 's achter noens te rede, voor de volle vergaderinge, over veele ſtukken uit mijn Boek getrokken, die aanſtotelijk geoordeeld wierden: en ik meinde uit het gelaat der omſtaande Predikanten, die der veele waren, klaarlik te beſpeuren, dat ſy doorgaans in mijne antwoorden genoegen hadden; en ſommige gaven 't ook met woorden te verſtaan. Dies ik my vertroo ſte by my ſelven, in dit ongewoon en ongemaklijk onderſoek, dat het echter goed doen ſoude, om hen d'ogen te openen, die vaſt ſo veel quaads van 't Boek gehoord hadden, en het nooit geleſen of geſien. Doch de Synodus wees my 't vonnis tegen, en verfoeide insgelijx mijn Boek. Wees my echter wederom te rugge na den Kerken-raad, en van daar na de Claſſis, om de ſake met my af te doen: en ſo 't aan de Claſſis quam, datter vier van de Synode ſouden tegenwoordig zyn. Ik ging ſo als ik was gekomen: van Kerkenraad en Claſſis tot de Synode; van de Synode weder

om te rugge tot den Kerkenraad, en van daar (gelijk 't geſeid was) tot de Claſſis. Hoe ik my daar droeg, laat ik by gelegentheid de Acten ſelve ſpreken, in die beide vergaderingen, van tijd tot tijd daar af te boek geſteld: welke eenſtemmelik getuigen ſullen, dat ik my nooit hebbe 't ſoek gemaakt, noch den dagh gepoogd te verlengen, noch weigerig geweeſt ben, my te laten onderrighten waar ik doolde, en overtuigd zijnde dat te beteren. Heb ook my ſelf onthouden, dat ik nochte iets in alle dien tijd in druk gegeven, nochte van den ſtoel geleerd, hebbe, dat den inhoud van mijn Boek betrof; om het te verdedigen of te verbreiden: mijdende, daar ik vrije keur van texten hadde, alle ſulke die daar toe de minſte aanleidinge geven konden: en wanneer my d'ordre der Kerken aan ſodanige bond, voordachtelik deſelve ſo behandelende, dat ik der ſake voldoen moghte, ſonder het geſchil te raken. Alle die my in alle dien tijd gehoord hebben, en die van alle kanten 't ſaamgelopen zijn, om iets uit mijnen monde te bejagen, moeten dat, het zy datſe willen, of niet en willen, wel getuigen. Ende ſulx alles niet tegenſtaande dat aan veelen oorden, en met opſet tegen my gepredikt wierd; ja gecatechiſeerd, ook met uitdrukkinge van mijnen naam en van mijn Boek. Van ſo veele boſe boekjes, waar onder noch niet een is, dat den grond van mijn gevoelen treft; geen twee, die in gedurige miſduidinge en verdrajinge van ſin en woorden niet beſtaan; en ſeer weinige die my niet afgrijſlik ſchelden en beliegen. heb ik op niet een geantwoord, buiten de twee Brieven aan Haggever vander Hooght. Uit dit alles houd ik voor gewis, dat in deſen *mijne Beſcheidenheid aan alle menſchen wel bekend* moet zyn.

't Selfde magh ik wel vrymoedig ſeggen van verdrukkingen die ik ik in den tyd van deſen handel met geduld geleden hebbe. Die boſe Boexkens, Predikatien, Catechiſatien, zijn daar af tot noch toe een goed deel geweeſt. Niet ſo verre alsmen, na de vryheid die ons toekomt, anders dan ik in mijn Boek doe van die ſaken heeft geleerd; of ook ſelf 't gevoelen daar ik tegen ſchryve, voorgeſtaan, of het myne wederſproken: maar datmen

ſchrift

Schrift en Schryver beide op het hatelyxt heeft doorgestreken; als of ik hoofddolingen leerde, en de Kerk te gronde ging, somen my niet tegenstonde. Geen gemeene ketter daarmen my by vergelyken dert: maar by David Joris, Hobbes, en Spinosa; om my op het hatelijkste af te malen. Men schrijft my toe, dat ik die gevoelens leere, daarom d'een na sijnen dood is opgegraven en verbrand, d'anderen twee gemeenelik ter quader name staan. Nochtans heb ik van David Joris schriften niet de minste letter oort gesien; noch Spinosa ingesien, noch aan Hobbes eens gedacht, in al den tijd dat ik met die stoffe besig was. Het is opreghte waarheid, Leser, 't gene ik u segge. Ondertusschen mijdmen als sodanig myne boeken, en verbiedse anderen te lesen. Men maakt besluiten tegen my, men maaktse door den druk gemeen, men prentse de gemeenten in, men loopt de Overigheden aan om het Boek te doen verbieden, ja waar't moghelik te verbranden. Men verbittert de gemeente, men doetse paapsch worden; op die wyse, datse, sonder kennisse of ondersoek, my so gereed als myne schriften, of wel teffens met deselve souden willen branden. Men wijst op my, dat is de man die geen duivel noch God gelooft, die leert datter Duivel nog Hell is: ende *lachen over my mindere dan ik van daghen, welker Vaders ik versmaad sonde hebben om by de honden myner kudde te stellen* Job. 30: 1. Die wel van my spreken, en mijn werk met verstand verdedigen, krygen deel aan den smaad, en den haat en verachtinge diemen my aan doet. Die my eere soeken toe te brengen, schoon van my nooit gesocht. nocht ooit met myn weten ondernomen; brengen my tegen hun goed oogmerk in noch meer verdriet. Want het strekt my tot verwijt: men telt myne treden, men weegt myne woorden, men ondersoekt mynen omgang; men haatse die my lief hebben, en men vloektse die my segenen. Men duid alles ten ergsten: word myn gevoelen (gelijk als self dat van Paulus ook) van een weereldsch mensch misduid; men seit, dat myne leere sorgelose en godlose menschen maakt. Weetmen op het leven van den genen die my voor spreekt niets te seggen: men klaagt, dat self de fraaiste luiden door myn Boek bedorven worden. Is een deel onverstandig volk daar tegen: siet, seitmen, hoe de gemeinte aan dien man geërgerd is; en

hoe

hoe groten opſchuddinge, ſo hy wederom op ſtoel komt, ſtaat te vreeſen. Moetmen bekennen, dat het grootſte en beſte deel der ſtad en der gemeinte voor my is: ſiet, ſo veel te groter oorſaak, om te beletten, dat het quaad niet voort en kruipe. Spreken Socinianen of Vrygeeſten van my met beſcheidenheid; ſiet ſulk volk is 't dat met hem houd: maar toont ſich ſulk een tegen my; 't is klaar, ſo grouwelijk is myne leere, dat ook ſelf de ſnoodſte ketters die verfoeyen. 't Zy dat anderen op de fleuite ſpelen, of datſe klaagliederen ſingen, ik hebbe 't altijd met myn Boek gedaan. Maar wat doe ik nu in waarheid, datmen ſeggen magh? In deſen allen niet met al; dan dat ik de voorſeide les van Paulus leere: *Lijd verdrukkingen.*

Na dat ik alles heb geleden, alles toegegeven, op alles lang geſwegen; ſo word het nu eens tijd, en de ſake ſelf vereiſcht het ook, dat ik uit de borſt ſpreke, en 't ongelijk dat my geſchied, voor al de weereld open ſtelle. Niet dat ik de ſake van 't begin af ophalen. of mijn reght, daar ik liever veel van toegaf, hier bepleiten wil: maar alleenlik ſo, als 't werk nu ſtaat, my beſcheidelik daar op verklaren. Want ook 't geene ik, die twee eerſte Boeken van mijn werk betreffende, aan den Leſer te berighten hadde, ſtaat in de Voorredens, den laatſten van Hooimaand en den 1. van Oogſtmaand volſchreven, tot daar toe te leſen. De Handelingen der Synode van Noord-holland, daarna des Kerkenraads, en eindelik des Claſſis van Amſterdam zijn daar op gevolgd. Van d'eerſte en tweede heb ik nu niet voor te ſpreken: alſo het alleen de derde, namelik de Claſſis, is, die de ſaak heeft afgedaan. Dat ik tegen geen van allen ſchrijven wil, blijkt uit dien, dat ik my aan 't eindelijk beſluit des Claſſis onderworpen hebbe: en dewijle die (hoewel van ſelf genoegh daar toe gereghtigd) de handelingen des Kerkenraads, ook uit laſt ſelf der Synode, heeft vervolgd van daar het by gelaten was: ſo kond ik geen van beiden tegenſpreken, ſonder ook de Claſſis te beſwaren. Men ſal my niet ſien ſchrijven tegen 't gene dat ik doe, nochte doen tegen 't gene dat ik ſchrijve. Een onderdaan van Kerk of Staat maar ſijne eigene gedachten vry behouden; maar hy is verplight, ſonder tegen ſeggen, om gehoorſaamlik te lijden wat de

Regh-

Reghters wijſen. Ik lijd 'et ook; ſo veel als mijn gewiſſe dragen kan; en hebbe reeds geleden, ſo lang en ook ſo veel als my was opgeleid. Maar al dit lijden meind ik ſoud een einde maken van mijn ſtrijden: gelijk 'er niets is dat den lijder meerder ſteunt of ſterkt, dan dat hy daar at 't einde ſiet, ende na by d'aangename ruſte komt; gelijk een dagwerker na de avondſchaduwe hijgt. Want nu tweederleije menſchen, die de ſtrengheid of de ſlappigheid der kerkelike handelingen tegens my beklaagden, na datſe verſcheidelik geſind waren allenx de derde ſoorte toevielen; welke ſich te vreden ſtelden mitsdien dat ik te vreden was. De geheele Regeeringe was vernoegd, dat die ſware beweeginge een einde nam; (ſo het ſcheen) welke ruim acht maanden lang, met ſo veel bekommering was aangeſien, als geſchapen om ſo volkrijken ſtad, en 't land rond om henen, in ſulk ene byſtere verwerringe te brengen, als voor deſen ſelf in onſe Nederlanden ene merkelike omkeeringe in Kerk en Staat veroorſaakt heeft. En ſo was het grootſte en beſte deel der ſtad en gemeente in verwachtiuge, en de welmeenende beſonderlik in hope, dat men my ten einde van den tijd mijner onthoudinge wederom, als voren, op den ſtoel ſien klimmen, en mijnen dienſt in alles wat daar aan behoort genieten ſoude. Doch dat is my ende veelen vreedſamen kriſtenen geheel ontſchoten. Om het einde van mijn lijden voor te komen, en mijne lijdſaamheid tot een einde te brengen, ſie ik veelen in de wapenen, meer dan voorhenen: die van buiten aankomen, ende binnen beroerte maken; en tot ſulken einde gedurig en van alle kanten, binnen ende buiten t'ſamenſtemmen. Het middelpunt van die beweegingen is de *Circulaire Brief*, van d'eigene ſchryvers dus genoemd; welke binnen ſijnen ommetrek Brieven, Reſolutien, Gravamina, Requeſten en Proteſten met ſich trekt. Allegader middelen om my, ware 't doenlijk, uit den dienſt te ſtoten: en vervolgens anderen, die hen in den wege of in 't oge zyn; wanneer ik ſleghs voor uit ſal weſen, die na naaſt ſchijn aan de deur, en gelijk als op de ſchop te ſtaan. Niet alleen de mondelinge taal by ſommigen ſo hier en daar gevoerd: maar gedrukte boeken, of der ſelver Voorredens, als van Leydekker, Koelman,

Brink, en diergelijke menſchen, geven ons dien aanſlagh duidlik te verſtaan. Maar ik moet, als geſeid, het ſpits afbyten, die nu als op verloren ſchildwacht ſta. Het komter dan op aan, dewijl ik ſchoot op ſchoot ontvange, en mijn glas ten einde loopt. Ik ſie dan dat ik van den nood ene deugd ſal moeten maken, en mijn beſt doen om die ſlagen af te keeren. 't Is rondom henen te doen, het zy dat ik my reghts of ſlinx om wende: doch 't meeſte werk ſie ik van Rotterdam en Utrecht komen. Want ik ben in twyfel wie van beiden d'eerſte zy geweeſt, om 't werk gaande te maken: dan wel ſeeker, dat ſy 't ſamen 't rad noch drayen; ſonder dat ſoude 't hebben ſtil geſtaan. Dat ſietmen aan dien Circulairen Brief van Rotterdam aan verſcheide Kerkenraden: ende noch een en van deſelfde, van Utrecht en van Middelburg, aan die van Amſterdam. Het antwoord dat de Middelburgers, de Leewarders en Groningers, als mede die van Utrecht aan de Rotterdammers hebben toegeſonden, ſiet men overal in druk. So ook de Brieven die twee Claſſen, als van Walcheren en Utrecht aan de Amſterdamſche Claſis op den ſelfden inhoud ſchreven. Doch dat is van buiten; weinig, ſo 't van binnen noch maar veilig ware: maar hier doetmen aanſtonds drukken, wat van buiten is geſchreven; een bewijs dat de ſchrijvers hunne medeſtemmers hebben binnen deſe ſtad. Want ook ſaghmen bei de Brieven, van Rotterdam en Utrecht, met den Circulairen, en noch een Requeſt van een hoopken opgeſochte ledematen, op eenen ſelfden dagh ter Kerkenraad van Amſterdam inleveren: alle van eenen inhoud, gelijkſe ook alle op eenen ſelfden grond beruſten, ende tot een ſelfde einde ſtrekken. D'inhoud is, dat ſy met dien uitſlagh mijner ſaken by de Claſſis niet te vreden zijn; beroepende ſich op 't beſluit, ſo ſy beter niet en weten, van 't Synode; en hun oogmerk, om my wederom op 't niew te ſtraffen, na dat ik geduldelik het gene my was opgeleid, heb uitgeſtaan. Om die wanorder ordentlik, ſo veel als mogelijk ſal zijn, te overwegen, ſal ik eerſt vertonen wat ſy met malkanderen gemeens, en daar na wat ſy elk beſonders hebben. Gemeen is 't Oogmerk van die alle, welke door verſcheide middelen na een ſelfde einde traghten, en zijn ook de Redenen die ſy alle voorgeven, om de genen die het ſouden moeten doen, tot dat einde te bewegen.

Hun

Hun ogemerk wat my betreft, is klaar en duidelik genoegh daar in te leſen: en wat daar dan noch achter ſchuilt, laten ſy ter ſijden af, ſchoon ſy 't niet met ronde woorden ſeggen, genoegſaam blijken. My aangaande, 't word volmondig en met grote letteren geſeid, dat mijn INBLYVEN in den Dienſt en in de Kerk hen in den wegh is. Te weten met dat gevoelen, dat ik in die Acte van voldoeninge belijde, magh ik in de Kerk noch in den Dienſt niet blyven. Dies moet ik dat herroepen, of daar uit geſtoten worden. Maar wie heeft aan deſe of gene Kerkenraden in 't beſonder 't reght gegeven, om te oordeelen, wat Predikant in ene andere Kerk te dulden zy of niet? Al preekt hy, ſeggenſe niet by ons, *ſijn Boek nochtans dat predikt overal.* Daarom moet hy voort. Doch ſal dan 't Boek niet prediken wanneer hy ſelf al ſwygt? Of hy moet herroepen. Is 't Boek dan 't Boek niet meer, wanneer 't de ſchryver al herroepen heeft? Niet ſijn herroepen, maar 't weerleggen moeſt het Boek te niete maken. Heeft dat wel een van alle deſe cirkelſchryvers oit beſtaan? Ja: ſo ſchelden, liegen, laſteren, moedwillige verdraaijinge van ſin en woorden, en louter wildſang wederleggen is; ſo hebben 't Koelman, Brink en Leydekker, en huns gelyke, d'een kraghtiger dan d'ander wederleid. Dat al hun ſchrijven is van deſen aart, en dat het anders niet en is, dat ſal ik hen in tijd en wijle noch bewijſen.

Die boſe boekjes waren in de weereld al, voor dat de Claſſis, die dat toequam, 't vonnis wees: hadde ſy ſo groten kraght in hun bewijs geſien, ſy hadde 't wel getoond. Of ſy moeſten willen ſeggen, datmen my verſchoond heeft, dewijl ik onder myne naaſte amtgenoten was, die my de felſte niet en hebben willen zijn. Doch dat kan niet weſen; dewyl degenen die den hardſten yver toonen, met een alderſterkſt betuigden, dat ſy myne vrienden waren: deſe dan hebben niets willen doen door toegenegentheid. Maar ook laat ſien, of onder de boek- en brief-ſchryver niet wel zijn, die my ruim ſo na waren als een van myne eigene Collegen. Van Brakel heb ik niet te ſeggen, die van de ſcholen af my onder ſyne vrienden heeft gerekend; en geloofd heeft ſo te moeten doen, niet tegenſtaande dat wy altijd in beſondere gevoelens ende in den ſtijl van 't kerkbeſtier verſcheiden

waren. Heb ik groter vriend gehad, dan Abbrink? En is die vriendſchap ooit gebroken? Eer niet, dan tſedert my van jongs op is geweeſt dat ik hem dit laatſte werk, gelijk als de voorgaande van my uitgegeven, uit oude vriendſchap ſchonk. Maar ſiet wat brieven datſe beide ſchryven, elk op den naam van ſijnen Kerkenraad. Van Brink ſoud ik noch vry wat meer te ſeggen hebben, ſo hy 't weerdig ware, die hem ſelf niet ſchaamt te belijden, dat hy ook mijn leerling is geweeſt: hoewel ik my moet ſchamen dat het waar is. Doch dit ſal noch wel andere plaatſe vinden. Wat magh dan evenwel de reden zijn, datmen t'Amſterdam ſo ſtrengelik niet heeft gehandeld als die oude vrienden wilien datmen my ſal handelen? Het is, om datmen hier de ſaak heeft onderſocht, met den Auteur ſelf heeft gehandeld, en geſien watter aan te doen was. Dat hebben d'anderen niet geſien: en ſal ik ook hier na doen blyken, dat ſy ſelf't geſchil niet en verſtaan, op ingebeeldde gronden bouwen, en ſtuurluiden aan land zijn. Dies te minder te verſchonen, datſe d'Amſterdamſche Kerk als *ene Moeder in Iſraël*, ende hare Leeraars als voorname voorſtanders van de waarheid vleijende: nochtans ſo vermetel zijn, dat ſy hunne handelingen bedillen; en ſich die van Rotterdam met hun negenen (ſoſe maar eenparig zijn geweeſt) groter wijshcid, of ten minſten meerder yver voor de waarheid laten voorſtaan, dan de 48. Predikanten 't ſamen in de Claſſis onſer ſtad. Die hebben dan geoordeeld, dat ik met mijn gevoelen was te dulden, ſo verre als dat waarlik van 't gemeen verſchilt, in *d'Acte van Satisfactie* ten vollen uytgedrukt. En 't overige, dat als aanſtotelijk in den beginne voorgekomen was, als oft ik de *Gereformeerde Kerk* de dolingen had opgelegd, die ik in mijn Boek beſtrijde; waar om het ook verfoeid was ſo als 't lagh: dat wierd nu volgens die verklaringe verſtaan, welke ik ſo by herhaalden druk, hier ende daar, in 't werk ſelfs; als wel inſonderheid by deſe Acte van voldoeninge ter neder ſtelde. Te meer, alſo ik noch daar achter voegde enen vollen uitbod van *herroep*, en *veranderinge* by 't herdrukken, van alſulke plaatſen, als wel niet na 't oordeel van de ganſche Claſſis: maar alleen na *ſommiger* gevoelen, boven al 't voor ſeide; niet voor valſche leere, maar ſlechts voor beſchuldiginge die hen onreghtmatig ſcheen,

moghte

moghte weſen aangemerkt: mits dat my die noch eerſt ſullen worden *aangeweſen*. So is dat dan te voren niet geſchied: laat het nu dan deſe lieden doen indienſe konnen. Maar dien wil ik evenwel niet ſchuldig zijn, 't gene ik de Claſſis daar belove. Want ik geenen aanſtoot hebbe weeh te neemen van alſulke lieden, dien het heeft geluſt, deſen niewen aanſtoot ſelf te geven; en de Kerk en 't Land, wanneer ſy meer in ruſt geraakten, op een niew ontruſten. Van 't Boek mogen ſy dan maken, denken, ſchryven, ſeggen watſe willen: over my komt hen geen oordeel toe; dat behoorde aan de genen die het ſelf al uitgeſproken hebben, ja ook uitgevoerd. Sy dat weetende, meenen echter met dit niew gewoel te weeg te brengen, dat de Claſſis 't eens geweſen en volvoerde Vonnis wederhalen, verlengen en verſtrengen ſal: of op ſulken wyſe als het wil, ſo veel beweeginge op niew verwekken, dat ik eindelik noch van den Predikſtoel ſal moeten tuimelen. Maar is dat nu ſlechs om my te doen? Ja, eerſt om my; ſo ſpreken ſy in 't openbaar: 't geheim, dat ſoude ſich, ſo dit voor eerſt gelukte, dan wel haaſt ontdekken; ende word alreeds by ſommigen met mond en penne, voor de genen die der ſaken kundig zijn, genoegh ontdekt. Doch ik hebbe reden om hier meer niet af te ſeggen. Dan dit ſal hier de vrage zijn: ſo 't moghelijk ware, 't gene ſy beogen, of 't ook billijk ſoude zijn. Sy willen ſeggen, ja: want hoe komenſe anders dus eenparig aan dien eiſch? Maar iſſet ooit gebeurd het gene ſy nu doen? Is 't ooit by kriſten volk wel in gebruik geweeſt; in 't godlijk reght of menſchelike wetten wel te vinden, dat iemant tweemaal over eene ſaak geſtratt, of by ſlotvonnis tot de ſtraf verweſen is? De grote God, de Righter der ganſcher Aarde en heeft ſulx nooit beſtaan. Merkt eens. God hadde Benhadad, den koning van de Syriers verbannen en Achab koning over Iſraël d uitvoering aanbevolen. Die handelde daar in te ſlap. Wat volgde doe? dat de HEER: ſeide: *om dat gy den man, dien ik verbannen hebbe, uit de hand hebt laten gaan, ſoo ſal uwe ſiele in de plaatſe ſijner ſiele zijn.* Kon. 20. 42. Maar heeft hy Benhadad op 't niew doen ſtraffen? Geenſins: maar hem noch tweemaal toegelaten, 't volk Iſraël den oorlog aan te doen; alſmen volgens 2. Kon. 6: 8. 24. leeſt; ende is daar

na noch op ſijn eigen bedde, hoe wel niet blotelik aan ſijne ſiekte overleden. 2. Kon. 8: 7. 10. 15: De menſchelike wetgevers hebben deſe billikheid ook door 't natuurlijk licht geſien: volgens welken Ulpianus ſeit, *Pœnæ non ſolent repeti cum depenſæ ſunt* l. 42. ff *de Pœnis tit.* 6. *lib.* 12. dat is, *men wederhaalt geen ſtraffe als die eens voldaan* is. Ende noch eens, *Pœnam ſententia dictam revocare judici non licet*; *dat is een Reghter magh de ſtraffe by vonnis geweſen niet weerhalen.* *l. Pœnam, C. de Pœnis* in gevolge van dit onbetwiſtbaar reght heeft het Hof van Frieſland, noch niet lang geleden, ſekere Reghters wel; in ene geldboete beſlagen, over enen dief welken ſy den Krygsraad hadden overgeleverd: om dat die hem niet na verdienſte, maar ſlechs met het houten peerd geſtraft hadde: maar den miſdadigen geen verdere ſtraffe aangedaan. Niet dat ik wil ſeggen, dat de Claſſis dan ook ſoude ſtraſbaar zijn, als te licht met my gehandelt hebbende. Want de ſtraffe over misdaad alleen by 't hoogſte geregt, dat is by 't Hof, in Frieſland is: maar de kerkelike maght om Predikanten af te ſetten niet by een Synode, als den hoogſten reghter, dan ter ſake van appell; maar by Claſſis daar hy ſelf een lid af is. Mijn eigen Claſſis heeft dan ook in mijne ſaak gevonniſd, en dat vonnis uitgevoerd. Daar valt dan meer niet aan te doen, noch aan my noch aan de Claſſis. Maar 't moet komen op de Synode. Ja, 't moet 'er komen, door gewone en door ongewone wegen. Gewone: want wanneer de handeling en der voorgaande Synodus, ſo als 't gebruik is, ſullen worden nageleſen, of daar iets moght onder weſen dat noch niet was afgedaan; ſo ſalmen horen, wat daar doe van myne ſaak gehandeld is. Te weten, dat uit laſt van drie uit de ſes Claſſen aan die van Amſterdam gevraagd is, hoe 't met de ſake van mijn Boek ſtond, daar ſo veel geruchts af was; ſchoon den meeſten leden van de Synodus, en ſelf van de Claſſen doe noch onbekend. Vorder; dat doe niet alleen de Claſſis, maar ook ſelf de Kerkenraad aldaar ontboden, terwyle die noch met de ſake beſig was, gevraagd zijnde daar af ſeer omſtandig heeft beright gedaan. Ik ſelf ben teffens met den Kerkenraad beſchreven, ende al 's voormiddaghs voor de Synodus verſcheenen, daar ſy 's achtermiddaghs volgden. Schoon het in den laſt van de drie Claſſen

niet

niet begrepen was, dat de ſake daar ook dienen moeſte, daarmede doe de Kerkenraad noch niet ten einde was; van waar ſy tot de Claſſis moeſte gebraght worden, eerſe tot de Synodus noch komen konde: nochtans verſcheen ik onbeſwaard. De Synodus doet noch meer. Sy ſtelter acht uit haar getal, die 't Boek ook eens doorſoeken ſouden. 's Woensdaghs kregen ſy dien laſt, en hadden donderdagh des morgens al gedaan. Dien ganſchen dagh braghtmen voor en achtermiddagh met my door; my op verſcheide ſtukken van beſwaringe, die ſy uit myn Boek getrokken hadden ondervragende. Na dat de Synodus my had verſtaan, vertoeide ſy het Boek, ſo als het leit: gelijk de Kerkenraad te voren dede, eer ſy my had verſtaan. Aan 't Boek was dan niet meer te doen; dan ſorg te dragen, dat het niet verbreid en wierde. Die deſen laſt hebben, ſullen dan gevraagd moeten worden, wat by hen dien aangaande is verright. Voorts wierd den Kerkenraad bevolen, de ſake voorts ten einde af te handelen: dat was, hoemen 't met my hebben ſoude, in aanſien van dat Boek. Doch ſy moeſten 't afdoen in die maand, daar noch drie weken af behouden waren. En om de Claſſis niet voorby te gaan, waar uit het anders ter Synode hadde moeten komen: ſo ſoude dan de Kerkenraad de ganſche ſake brengen t'hunder kenniſſe; om, *des nodig zijnde*, daar in verder dan te doen ſo ſy ſoude vinden te behoren. So ſoude 't dan aan 't oordeel van de Claſſis ſtaan, of in de ſake meer te doen ſtonde dan niet. Dus ſal de vrage verder in d'aanſtaande Synode zijn, of de Kerkenraad ſo heeft gedaan? En 't antwoord ſal dan moeten weſen, Ja. Doch ſo de Claſſis moghte nodig vinden, iets daar verder in te doen, ſy ſoude dat verrighten in twee maanden, te beginnen van den tyd *dat de ſake eerſt tot hare deliberatie ſoude zijn gebraght*; dat is van den 3. September, wanneerſe van den Kerkenraad aldaar gebraght is. Doch om datſe reeds in de Synode, in voegen als geſeid is, had gediend: ſo was 't believen der Vergaderinge, dat vier van haar daar toe gelaſtigd ſouden tegenwoordig zijn; en dat de ſaak *finalik* moeſte worden afgedaan. Men ſal dan verder vragen, of dat is geſchied? Ende ſal uit het beright des Claſſis blijken, dat de Kerkenraad, wanneer haar tyd ten einde was, de ſake in de Claſſis heeft gebraght;

braght; dat ook de Classis die in tegenwoordigheid der synodale mannen heeft verhandeld; en dat hy heeft afgedaan; die niet alleen daar in gevonnisd hebbende, maar ook 't vonnis uitgevoerd. Wanneer nu iet op sulken wijse in een Synodus beantwoord is, so pleegmen voort te gaan in 't lesen: als zijnde sulken saak dan afgedaan, daar ende so 't behoort; en d'order eischende, datmen tot de volgende dingen over ga, daar 't jaar te voren af gehandeld is, om te sien als voren, of daar iet in voorkomt, daar noch 't een of ander in te doen moght vallen.

Maar nu heb ik 't ook wel gesien gebeuren, dat iemant iets te seggen maakte op enig stuk datmen hield voor afgedaan. Daar af moet dan gesproken worden. Of dat dan nu so ook gebeurde; (voorseker weet ik dat het wel gebeuren sal) wat salmen doch te seggen maken? Dat het de Classis binnen den bestemden tijd niet afgehandeld heeft; dat de gelastigden van de Synode ter laatste handeling niet tegenwoordig zijn geweest; dat de Kerkenraad geprotesteerd heeft, dat enige Ledematen, enige Kerkenraden, Classen, Synoden, in die handelingen met te vreden zijn. Doch alles buiten my: ik pleit nu voor de Classis. Niet dat die my daar toe behoeft; maar om dat sy die het dus tegen my op neemen, sich daarmede tegen de Classis selve stellen. De Classis heeft noch meer en langer werk gedaan om dese sake af te doen, dan wel de Synodus voor af kon sien dat daar toe nodig was. Heeftse dan te veel gedaan? Is dat haar schuld? Hoe wilmen dan dat sy noch meer sal doen? Dat eischt noch langer tyd. De Synodus sagh self niet van den eenen tot den anderen dagh, wanneer sy soude gedaan hebben. Sy geeft op Woensdagh last, om mijn Boek te ondersoeken; en wil my daar op des Donderdaghs verstaan, en evenwel de gansche handeling noch voor den middagh sluiten. Maar sy vonden langer werk met my alleen, dien ganschen dagh; en souden noch al langer besig zijn gebleven, so 't de tyd geleden hadde. En sy moghter uit scheiden, om dat haar voorneemen niet was, de saak af te doen. Ook was dit maar, gelijk geseid, om my te ondervragen; niet om te overtuigen, gelijk het werk daarna meest van de Classis was. Dat overtuigen was so licht of haastig niet te doen. Had de

Classis

Classis in die tusschentyden stil gesteten, men moght haar dan van slappigheid beschuldigd hebben. Of hadde sy ten tyde der byeenkomst, haast tot scheiden gemaakt, of over 't werk wat heen gelopen; men moght met schijn geseid hebben, dat haar 't werk geen ernst was, maar eens twee, en noch eens drie geheele daghen, van den morgen tot den avond, selfs wel tweemaal sonder eeten met die Sake besig zijnde! gaf Sy klaar genoegh te kennen, datse 't gaarne afdoen wilde, so Sy konde. De tusschentijd in gedurige besigheden hunder gelastigden met my versleten, dat dien broederen en my meer dan veertien daghen voor en na, ja wel nachten heeft gekost; in ene Stad so vol gewoel als Amsterdam, behoudens den gedurigen arbeid van den Kerkendienst: heeft baarblykelijk getuigenis gegeven van den ernst die de Classis heeft gehad om de Sake te voleinden. En ik self om eens van so veel en sware moeylikheid te moghen rusten. Neen: maar liever sonder onderzoek daar sulken ergerniss was, den man van stoel geweerd, sullen dese luiden seggen: na 't oude woord; *wech met desen, want hy is niet weerdig dat hy leve.* Hand. 22: 22. Want sulk oordeel is al in 't begin, eer 't Boek ter dege was gesien, in Kerklike Vergaderingen hier en daar buyten Amsterdam, over my ook uitgesproken, daar af ik goede kennis hebbe. Sy houden van geen uitstel, daar de will en maght is om het uit te voeren. Kajafas was mede van 't verstand: *Gy en weet niet, nocht en verstaat niet*, seit hy, en so voorts. Joh. 11: 49, 50. In onse Classis was de geest van Nicodemus meester, en de wett om niemant te veroordeelen sonder vorig onderzoek, Joh. 7: v. 51. Het Boek was daar: so als het leid, is het by haar mede al voor af verfoeid. Ik en wil niet seggen wat sy daar verfoeilijx in gevonden hadde: Sy heeft den Kerkenraad en Synodus gevolgd. Echter was het Boek vast in de Weereld: 750. exemplaren van den Frieschen en meer dan 5000. van den Amsterdamschen druk; oversulx onmoghelijk, het wederom te brengen uit der menschen handen. Daarom was 't naaste dat de Schrijver 't werk verbeterde, of by weigering gestraft wierde; so als Sy verstaan souden die reght hadden hem te straffen, en geen ander. Maar dan eischte wederom de

billikheid, dat hem aangeweſen wierde wat hy hadde te verbeteren: en dat niet alleen; maar ook tyd en vryheid toegeſtaan, om 't gene verfoeilijk voorquam ſo als 't lagh, ſo te ſchikken en verklaren, by aldien hy konde, dat het aangenaam, of aanneemelijk, of op 't minſt verdragelijk geoordeeld wierde. Tot het een en 't ander bood hy ſich ten eerſten, en vervolgens al gedurig aan. Laat de Claſſis ſelve ſpreken, wat al werx de vier Gecommitteerden in byna vier maanden met my hebben afgeleid: op dat gy niet en meint, dat de Sake los of lichtelik behandelt is, de laatſte Acte trekt het al by een, ende luid aldus.

Ex Actis Claſſis Amſtelodamenſis 22. Janv. 1692.

„ Zyn voorgeleſen de Acten van de voorgaande Claſſis, raken-
„ de de Sake van D. Bekker. Ende hebben daar op de Broe-
„ deren tot deſe Sake gecommitteerd van hare beſoignes met D.
„ Bekker gehouden gerapporteert, dat verſcheidene conferentien
„ met D. Bekker gehouden hebben, ende wel met deſe ordre.
„ 1. Dat ſy met ſijn E. gehandeld hebben van die dingen die
„ buiten controverſie zijn. 2. Over ſaken die twijfelachtig wa-
„ ren, om daar van nadere interpretatie te hebben. 3. Over
„ ſaken des Auteurs gevoelen rakende en desſelfs voornamen
„ grond. 4. Over den ſtaat des verſchils, by de naaſtvoorgaande
„ antwoorde des Auteurs opgeſteld, als mede de verdere gron-
„ den van desſelfs Boek, ende de Schriftuurplaatſen. 5. Over
„ de voornaamſte beweegredenen des Auteurs tot het ſchrijven
„ van ſijn Boek; ende de inconſequentie van de *conſequentien die*
„ *ſijn Ed. ſtelde: leggende hare papieren op de tafel van deſe Ver-*
„ *gaderinge.*

(Deſe papieren maken 't ſamen omtrent 20. vellen uit, van weerſyden, dicht beſchreven.)

„ Waar op goed gevonden zijnde, om volkomen licht en
„ kennis van ſaken te hebben, tot het reguleeren van een ge-
„ ſond oordeel, dat de Broederen tot deſe Sake gecommitteerd
„ ordentlike openinge deden van alle hare beſoignes met D.
„ Bek-

„ Bekker gehouden: hebben deſelve omſtandelik van alles rap-
„ port gedaan. 't Welk met genoegen van de Vergaderinge
„ gehoord zijnde, is ook het Reſultât deſer handelinge ſo als
„ het Rev. D. Bekker opgeſteld heeft, behelſende ſijne *Satis-*
„ *factie*, de Vergaderinge voorgeleſen, luidende als volgt.

(Dit zijn die ARTYKELEN *van Satisfactie*, diemen heden over al in druk te leſen ſiet.)

„ Zijn ook van Rev. D. Smith de Vergaderinge voorgeleſen
„ alle die Beweegredenen, door welke D. Bekker tot die ver-
„ klaringe gebraght is: 't welk geſchied zijnde, is in deliberatie
„ gebraght, wat nu verder te doen? En is goed gevonden, dat-
„ men in 't gemeen over de *ſes Artykelen* ('t zijn de gene die ik tot voldoeninge op de bekende 13. Artykelen ter voorgaande vergadering had ingegeven: en alſo die niet ten vollen waren aangenomen; was de vrage, of nu deſe laatſte dat genoegen
„ konden geven, dat de Claſſis aan die ſes had geoordeeld te
„ ontbreken) eerſt by forme van diſcours ſal handelen, eer-
„ men tot een finale athandelinge kome. 't Welk dan gedaan
„ zijnde, is D. Bekker binnen geſtaan: ende hem van D. Præſide
„ afgevraagd, of hy noch iets naders ſoude moghen hebben
„ tot elucidatie, of tot verder genoegen van de Vergaderinge.
„ Waarover ſijn Eerw. verklaaarde, dat niet naders had over
„ te geven: maar dat hy wenſchte en bad, dat de Vergade-
„ ringe ſijne ſake in der liefde en de vreeſe des Heeren, met alle
„ beſcheidenheid wilde athandelen.

„ Eindelik iſmen dan getreden tot de concludeerende ſtem-
„ men: ende is by meerderheid der ſtemmen geconcludeerd,
„ datmen deſe Satisfactie van D. Bekker ſal laten drukken. Ende
„ om de ergernis van de gemeente wech te neemen, dat D.
„ Bekker van alle de deelen van ſijn Dienſt ſal geſuſpendeerd
„ zijn, tot de naaſte ordinaire Claſſis: alſo dat dien tijd geex-
„ pireerd zijnde, ſijn Eerw. wederom ſal opgenomen zijn, ende
„ deſe ſake daar mede ſal afgedaan zijn. Sal ook aan haar Ed.
„ Gr: Achtb. de Heeren Burgermeeſteren hier van kenniſſe
„ gegeven worden.

„ Ende is aan D. Bekker deſe Concluſie en Reſolutie der

„ Vergaderinge door D. Preſes bekend gemaakt, dewelke ſich „ deſe Cenſure heeft onderworpen.

„ Ook hebben hare Ed. Gr: Achtb. de Heeren Burgermee- „ ſteren de handelingen des Ed. Claſſis in deſen met D. Bekker „ haar laten welgevallen.

Nu vraag ik den beſcheidenen leſer, of de Claſſis ſchuld heeft, datſe deſe ſake binnen die twee maanden, volgens 't voorſchrift van de Synodus niet afgehandeld heeft? Die al gedaan heeft wat ſy konde doen wat ſal die meer? Maar deſe lieden, die noch verder met my heen wilden, moeſten aan de Claſſis noch meer tyds vergunnen, om noch meer te doen. Wilmen iemant ſwaarder ſtraffen dan de ſake, ſo veel als gebleken is, vereiſcht: ſo moet men die ook verder onderſoeken, en ſien of hy dan noch meer miſdaan heeft, dan ſo ver gebleken is: daar toe is dan ook langer tyd van node. Daar en boven had de Claſſis die les van de Synode om het binnen de twee maanden af te doen, niet als enen laſt, maar als een vermaninge te achten. De Claſſis was van ſelf geregtigd om die ſaak te behandelen, en af te handelen, van den Kerkenraad tot haar gebraght zijnde. Dit is by de Synodus ſo klaar verſtaan, dat ſy ſelf den Kerkenraad het werk niet uit de handen heeft willen neemen; maar 't vervolg aan haar bevolen, die 't begonnen hadde; en evenwel gewild dat niet de Kerkenraad, maar wel de Claſſis de Sake voorts *finalik* afhandelen ſoude. En ten einde de Synodus op een ander jaar geene niewe moeite hadde, heeft ſy de Claſſis willen byblijven, na dat ſy reeds de hand in 't werk mede gehad hebben; ende ſulx door 4. Gecommitteerden, die daar na met eigenen monde ende uit bevindinge van ſaken haar berighten konden, hoe de ganſche handel afgelopen was.

Maar dit willenſe nu ſeggen, dat die 4. Gedeputeerden by de laatſte handeling des Claſſis niet geweeſt zijn: Waarom niet? heeftſe de Claſſis daar niet willen hebben? Immers: want ik hebbe ſelfs geſien, datſe wel uitdrukkelik daar toe beſchreven wierden. Maar hun ſchriftelijk antwoord is geweeſt, dat de tyd verſtreken was, ende ſy de laatſte maal hun afſcheid van de Claſſis

al

al genomen hadden. Doch die laatſte maal te voren was het ſchoon drie weken over den beſtemden tyd: waarom is 't datſe dan niet eer geſcheiden zijn? Laat ons rekenen. De woorden der Synode die voor de Claſſis, als geſeid, ene vermaninge, maar voor hare eigene gelaſtigden ene wett verſtrekken, ſeggen wel uitdrukkelik; 1. dat de handelingen des Kerkenraads na den eerſten September *ter kenniſſe van de Claſſis gebracht ſullen worden.* 2. Dat de Sake by de Claſſis *finalik* ſal worden *afgedaan, binnen den tyd van twee maanden*, na *dat de Sake als voorſchreven is, tot hare deliberatie ſal zijn gebracht.* Merkt wel. *Binnen* twee maanden; en dan noch, niet na dat de deliberatien daar over ſullen begonnen zijn, maar na dat de Sake *ter deliberatie* ſal zijn *gebraght.* En wanneer is dat geſchied? Ik ſegge op den 3. September: want dat ſeit my de Acte des Claſſis van dien dagh met deſe „ woorden. De Vergaderinge des Kerkenraads van Amſterdam „ hebbende met D. Bekker ſo verre gehandeld, als ſy wegens „ den kort bepaalden tyd heeft konnen doen: *legt nu*, volgens „ de order des Synodi, *deſe Saak op de tafel van de Claſſicale Ver-* „ *gaderinge.*

Daar op heeft de Claſſis de Gedeputeerden der Synode beſchreven tegen den 1. October; om als dan de handelingen te beginnen: middelertyd dat de leden ſich bedenken konden op al 't gene dat hunluiden uit den Kerkenraad was voorgedragen, om op dien beſtemden dagh des te beter bereid te zijn, met rijpen rade alles te overwegen; gelijk de Gecommitteerden der Synode door de handelingen aldaar gehouden, die ſy hadden by gewoond, maar dan die van de Claſſis daar af kenniſſe genomen hadden. Deſe ſo wel als ſy luiden, meinden doe de ſaak ten eerſten af te doen: waarom de handelingen daar over van den eerſten tot den tweeden verlengd wierden; en evenwel noch in geen ſtaat bevonden om te eindigen. En ſiende dat het niet en was te doen, ſonder my op elk ſtik nader te verſtaan; waar toe ſich echter de geheele Claſſis niet ontledigen noch ophouden konde; ſo ſteltmen 4. Gecommitteerden, die ſonder enig tyd verlies, by monde en geſchrifte met my handelen ſouden, om my, ware 't moghelijk over diergelyke pointen van beſwaringe

als my ſelf de Synodus ook hadde voorgehouden, en daar op ſlechs mijne blote verklaringe gehoord, nu noch nader te overtuigen; en alſo met reden, als den redeliken menſchen, en met name Kriſtenen, ende noch meeſt mededienaars van den ſelfden Heere Jeſus toebehoort, tot verbeteringe te verplichten. De 5. November wierd beſtemd, om van 't gehandelde aan de volle Claſſis wederom verſlagh te doen, in 't by weſen wederom der Synodale mannen. Welke nocht op den 1. van October enigſins geklaagd hebben, dat ſy tot die handeling te laat beſchreven waren, nocht op den tweeden, dat de dagh tot d'afhandeling te verre wierd geſteld; en dat de 5. de van November was *buiten* de twee maanden, *binnen* welken ſy (de woorden der Synode op het naawſt genomen zijnde) de ſaake moeſten helpen afdoen. Maar ſy beloofden ten beſtemden dage wederom te komen, ende hielden woord. Of de gelaſtigden des Claſſis die 5. weken lang ook hadden ſtil geſeten, bleek wel uit dien, datſe aan de Claſſis werk gaven, uit het verhaal hunder handelingen, mondeling en ſchriftelijk met my gehouden, drie daghen lang. De Gecommitteerden der Synode ſagen ſelve wel, dat ſchoon 't nu ene volle week was boven de twee maanden, daar ſy in bepaald waren; echter 't werk noch niet was af te doen: want ſy ſelf hielpen my aan niew werk; alſo ſy mede hielpen *dreſſeeren*, dat is, hervormen en toeſtellen ſes Artykelen van my tot voldoeninge ingegeven, omme my daar op in 13. daghen te bedenken, deſelve aan te nemen of niet. Sy ſelf quamen wederom, om het einde by te wonen, als die tyd verlopen was; dat is drie weken *buiten* ofte boven die twee maanden. Maar alſo de 4. Gelaſtigden des Claſſis noodſakelik waren belett geweeſt, (niet door my) om iets van belang in dien korten tyd, gelyk ſy galaſt waren, met my uit te reghten; en daaraf ter vergaderinge genoegſame reden gaven: vonden die van de Synodus niet goed, verder over hunnen tyd daarmede voort te gaan; waarom ſy van de Claſſis afſcheid namen, welke evenwel, om redenen als geſeid, noch niet konnende ten einde komen, de handelingen, in manieren als voorſchreven, noch twee maanden langer namen: die noch kort genoegh vielen, ſo als hier te voren

ren is geſien. So hebben dan de Broederen van de Synode, om de rekening eens op te maken, *twee* dagen *binnen*, en *vier* daghen *buiten* die twee eerſte maanden deſe handelingen bygewoond. *Binnen*, dat is, op den 1. en 2. October ende *buiten*, dat is op den 5. 6. 7. en 20. November. Wat valter op de Claſſis dan te ſeggen? De Gecommitteerden hebben deſe omſtandigheden aan de Synodus, hunne Principalen te verantwoorden, maar de Claſſis niet. Reden, behalven 't gene ſlus geſeid is; de Claſſis heeft uit haar ſelven reght om over leer en leven van een predikant te oordeelen, denſelven in en af te ſtellen; maar de Synodus niet, voor dat het door de Claſſis daar gebraght zy. Noch meer heeft de Claſſis in dit ſtuk te ſeggen, alſo het ſelf tot haar gebraght is door den Kerkenraad. Maar die gecommitteerden der Synode hadde ganſch geen reght om daar te ſitten; dan door laſt van hunne principalen; welke ſelf niet onderneemen ſich als rechters in te ſtellen, maar den Kerkenraad en Claſſis daar voor kennen, aan welken ſy de ſake wyſen: en aan de Claſſis in 't beſonder, om die *af te doen*. Vorders is te merken, dat de Synodus geen reght van ſtem geeft om te vonniſſen aan die Gecommitteerden; 't gunt ſy noch haar ſelve niet eens aanmatigt, ſo het by appel tot haar niet word gebraght: alſo niemant aan een ander geven kan 't gene hy ſelf niet heeft. Daarom ſeitſe ook alleenlik, dat de handelingen ſullen worden *gedaan*; maar juiſt niet afgedaan; *in 't byweſen ende met advijs* van die Gecommitteerden; maar daarom niet *na hun advijs*, als of de Claſſis 't oordeel der Gecommitteerden ſoude moeten volgen. Overſulx is het geenſins tot verkleininge van de maght, het reght en 't geſagh des Claſſis datter die Gecommitteerden by zijn; alſo die niet en konnen maken, dat een Claſſis geen Claſſis zy, of dat ieder lid geen vrye ſtem hebbe, ſo wel als offer waren. Gelijk dan die Gecommitteerden in vorige vergaderingen des Claſſis zijn overſtemd geweeſt, alſo ſoudenſe ook in de laatſte geweeſt zyn, ſo ſy al verſchenen waren. Noch meer: ſo 't my geoorlofd is dit noch te ſeggen; 't advijs van die Gecommitteerden, en de bereidwilligheid des Claſſis om dat in te volgen, heeft wel meeſt veroorſaakt dat de ſake binnen die twee maanden

niet

niet is afgedaan. Te weten, datmen my die 13. Artykelen des Kerkenraads wederom voorſtelde, die ſo veel moeiten in hadden om my daar toe te bewerken; gelijk de Claſſis, ook met advys van die Gecommiteerden, goed vond datmen ſoude ſien te doen. Hoe dat nu zy in ſijn werk gegaan, heb ik in den tweeden Brief aan vander Hooght pag. 9.---13. omſtandelik verhaald; waarhenen ik den Leſer wijſe. Volgt derhalven onweerſprekelik, dat het overtreden van den tyd by de Synodus genoemd, nocht het afzijn der Gedeputeerden, niet de minſte kraght benemt aan 't eindlijk vonnis van de Claſſis.

En overmits dat de Synode ſelf wil en verſtaat, dat de Claſſis deſe Saak *finalik* ſal behandelen, dat is afdoen ſal; ja ſelf oordeelen als het aan haar komt, of 'er wel iet meer is aan te doen, dan daar reeds gedaan moght weſen by den Kerkenraad; omme *des nood zijnde* (ſeit de Synodus) daar in verder te voorſien; ende dat, *ſo als* by haar, te weten by de Claſſis, daar 't dan is, *bevonden ſoude worde te behoren:* wat middel kander over zijn, om het nochmaals aan de Synodus te brengen? Want ook de Claſſis, ſo uit eigen reght, als ook noch geſterkt door 't overwyſen der Synode, met duidelike woorden ſeit, dat de ſaak hier mede ſoude weſen *afgedaan.* Daar iets is afgedaan daar valt niet meer te doen. Immers niet ten aanſien van den Reghter, die het vonnis eens geweeſen heeft. En ſo een hoger 't ſal herdoen, het moet ſijn door appel, of proteſt, van den gedaagden, of van enig lid dat ſich beſwaard vind om ſich in de ſaak te laten overſtemmen. Maar my aangaande, ik en hebbe niet geappelleerd, maar my ſelven aan 't gewiiſde van de Claſſis onderworpen. Geen lid van de vergaderinge heeft geappelleerd noch geproteſteerd; het kleinſt getal heeft ſich onderworpen aan het grootſte; anders hadde 't niet konnen zijn, 't gene de Claſſis ſeit, dat *by meerderheid van ſtemmen is geconcludeert.*

Doch nu ſeitmen, dat de Kerkenraad van Amſterdam tegen s' Claſſis uitſpraak heeft *geproteſteerd.* Dit had ik liefſt geſwegen, ſo het niet alreeds van anderen niet alleenlik in het openbaar verteld, maar ook al door gedrukte boexkens ware onder 't volk gebraght. Laat ons dan ſien, hoe 't met dat *Protext* gelegen zy.

Ex

Ex Actis Classis Amstelædamensis 8. April, 1692.

„ Is ingekomen een *Consistoriaal Advis* der Kerke van Amster-
„ dam, met versoek, dat d'ontheffinge van de suspensie van D.
„ Bekker niet wierde ter executie gestelt tot den tyd van de aan-
„ staande Synodus, ofte dat hy volkomene satisfactie geve: en
„ dat by ontstentenis van de inwilliging van dit haar versoek, die
„ Kerkenraad als dan geresolveerd is daar tegen te protesteeren;
„ en so te handelen als tot de meeste stichtinge van haar Gemeinte
„ sal oordeelen te behoren.

„ D' E. Classis hebbende haar ernstige gedachten laten gaan
„ over dit Consistoriaal Advis, en d'aankleevende Resolutie van
„ dien: en vind noch siet geen sodanige genoegsame redenen om
„ haar sententie te altereeren, en de suspensie van D. Bekker te
„ prolongeeren; latende die in haar geheel.

„ Ondertusscen heeft D. Bekker vredes halven, om de gemeene
„ ruste, ende tot voorkominge van gevreesde moeilikheden van
„ selfs een præsentatie gedaan, van alle de deelen van sijnen
„ dienst te sullen supersedeeren, tot de naast aanstaande Synodus:
„ mits dat dese sijne presentatie niet geduid werde, als of het
„ was een prolongatie van sijn suspensie; heeft ook de geheele
„ Classis, en besonderlik sijne E. Collegen vriendelik versocht,
„ dat het haar gelieven moghte, tot so lang alle de deelen van
„ sijnen dienst te vervullen.

„ D' E. Classis heeft met vreugd, en ook met eenparige stem-
„ men, dese presentatie aangenomen, als mede tot so lange sij-
„ nen Dienst wel te versorgen.

„ En sal dese Relolutie door D. Præses en D. Midlum hare
„ Ed. Gr. Achtb. de Heeren Burgermeesteren bekend gemaakt
„ werden.

„ De Heeren Predikanten en Ouderlingen van Amsterdam,
„ gehoord hebbende de Resolutie des E. Classis, hebben aange-
„ nomen daar van rapport te doen; ondertusschen tegen deselve
„ (gelijk sy oordeelden te moeten doen) protesteerende.

Hier uit blijkt nu 't *Proteſt*: maar dewijl het in de Acte achter

aan komt, ſal de Leſer eerſt wel willen weten, wat het voor dingen waren, die den Kerkenraad bewegen konden om ſulk een *Conſiſtoriaal Advijs* te ſtellen, in de Claſſis te brengen, en daar by te proteſteeren. Sulx hebbenſe goed gevonden in ene extraordinaire vergaderinge, daar toe beleid den 31. Maart laatſtleden, op den *Circulairen Brief* ende noch eenen anderen van Rotterdam, ende eenen van den Kerkenraad tot Utrecht, mitsgaders een *Requeſt* van enige beſondere Perſonen, teffens aan hunne E. Ed. ingeleverd op den 20 derſelfde maand: alle ſtrekkende ten ſelfden einde als de Acte van de Claſſis ſeit, dat de Kerkenraad in dat *Advijs* aan haar heeft voorgeſteld. Van de verhandelinge deſer ſaken ſal ik hier niet ſpreken, om redenen in 't begin van my gemeld. Ende wat my ſelf aangaat, ſoude ik hier ter neder ſtellenſekere mijne twee geſchriften, 't een voor, 't ander na die Claſſis van den 8. April in den Kerkenrraad geſonden: 't en ware ik het mede enigſins om de ſelfde reden liete; willende eerſt ſien, hoe de ſake in 't vervolg opkomen ſal, om niet nodeloos gemeen te maken 't gene ik liefſt tuſſchen die vier muren laten wil.

Sonder deſelve is daar dan geproteſteerd; maar met eene niet geappelleerd. Een bloot Proteſt en heeft geen verdere kraght dan den Proteſtant te bevryden, dat hy een vonnis of beſluit, daar hy ſijne ſtem niet toe gegeven heeft, niet ſchuldig zy te verantwoorden. Maar ook, wanneer is dat Proteſt geſchied? Elf weken na d'uitſprake, ende na 't einde der executie van 't bewuſte vonnis. Ja wat meer is, wanneer het ſelve nochmaals van de Claſſis was beveſtigd en verklaard voldaan te zijn. En waar tegen is doch dit Proteſt geweeſt? Tegen d'uitſpraak van de Claſſis, over ene ſake die de Kerkenraad aan haar ſelf had overgegeven, om *finalik* af te doen; en waarin ſy ſelf mede geſtemd hadden. Wat meer is: de meeſte Predikanten, die uit eigenen hoofde, en de beide Ouderlingen, die op commiſſie (gelijk de order onſer Kerken mede brengt) aldaar verſchenen waren, ende in welker Perſonen alle d'anderen ſich aldaar vertegenwoordigen, hebben ſelf die *Sententie* des Claſſis met hunne ſtemmen uitgemaakt. So

ſy

ſy dan hebben geproteſteerd: ſy hebben 't ſo wel tegen haar ſelf, als tegen d'andere leden gedaan; die niet goed konden vinden, een vonnis eenmaal afgedaan, nu te vernietigen. Doch daar en is ook eigentlik geen Proteſt geſchied, in voegen als het by den Kerkenraad begrepen was; datmen ſoude proteſteeren, in gevalle ik niet van de ſtoel en bleef tot de Synode toe. Want ſy en waren niet bedacht op ſulk een voorval; dat ik ſelf ſulken aanbiedinge ſoude doen, waar door de Claſſis niet van noden hadde my te weeren. Die het tot een *Proteſt* gebraght hebben in dat *Advijs*, ſeiden daar die reden af, dat deſe niewe beweegingen ſorgelijk waren, ſo men my by mijn reght liete, om wederom in d'oeffening van mijnen dienſt te treden uit inſighte 't oproer dat miſſchien daar uit moght rijſen binnen, en 't ongenoegen van de buiten Kerken; ſo het uit die *Brieven* ſcheen. Maar nu was d'oorſaak dier bekommeringen weech genomen; hoewel door enen middelwegh, dienmen niet hadde voorſien. Daar is dan twijfeling ontſtaan onder *de Predikanten en Ouderlingen van Amſterdam*, die in de Claſſis tegenwoordig waren, ofmen nu 't Proteſt evenwel ſoude laten voortgaan; om dat den inhoud van dat *Conſiſtoriaal Advijs* na de letter niet en was voldaan: dan of men 't ſoude achter laten; om dat het oogmerk echter was bereikt, dat ſy die proteſteerens geſind waren tot enen grond van dat *Advys* genomen hadden. Sy hebben dan *geoordeeld ſo te moeten doen*, om de ſekerheid: dat ſy ſich ſo doende by d'andere leden des Kerkenraads, beſonderlik d'Ouderlingen, die in de Claſſis niet en moghten tegenwoordig zijn, des te beter konden verantwoorden, datſe niets verſuimd hadden, ſo die moghten oordeelen, datmen evenwel hadde moeten proteſteeren. Want ſy meinden, dat geen lid des Kerkenraads in de Claſſis anders moghte ſtemmen, dan dat *Conſiſtoriaal Advys* medebraght, ſchoon daar in overſtemd zijnde: ende maakten daarom met hun allen in de Claſſis maar een lichaam uit, die t' ſamen eene ſtem hadden; ende niet, gelijk anders, en ook doe de Broederen van buiten, hoofd voor hoofd. Sy meinden dan, dat hun *Conſiſtoriaal Advys* elk een van de leden binden konde, om tegen 't uitgeſproken, ja dat meer is, uitgevoerde *vonnis*

van hun meerder, dat is van de Classis, aan te gaan: ende dachten niet, datse reeds veel meer door dat vonnis, 't welk sy self, 't zy door toestemming of door overstemming, in de Classis hadden helpen maken, vast gebonden waren; en daar door onbevoegd, om in mindere vergadering, als is de *Kerkenraad*, een *Advys* daar tegen aan te helpen nemen.

Uit alles wat voorseid is blijkt dan klaarlik, datter ganssch geen reden is om slechs te denken, dat enige kerklike vergaderinge bevoegd is, om ontrent het vonnisse des Classis van Amsterdam, over my uitgesproken, ende aan my uitgevoerd, enige verandering te maken.

Maar wat raad evenwel, so niet alleen enige ledematen der Gemeinte tot Amsterdam; maar ook Kerkenraaden, Classen en Synoden, so wel buiten Holland als daar binnen, met het doen des Classis niet te vreden zijn? Daar soud ik in 't gemeen op antwoorden, met wederom te vragen, of 't niet dikmaals gebeurt, dat veele menschen in een vonnis van 't Geregt, daar sy onder staan, ende besonderlik doorgaans daar twee partijen pleiten, of beide of ten minsten d'eene die het pleit verliest, niet wel te vreden zijn! Of dat in d'eene stad een vonnis word gewesen, dat by d'andere niet seer gepresen word. Wat doetmen dan? Men laat elk by sijn doen, en Reghter Reghter wesen ter plaatse daar hy 't is. Sonder dat soude nooit Stad of Staat, Geregt of Vierschaar konnen staan, so sy hunne willekeuren na die van d'anderen schikken moesten; of so sy sich onvoldaan verklaren, veranderen. Stellen sich daar onderdanen of gemeene lieden tegen, 't is wederspannigheid; of, so het andere gereghten doen, oproerigheid. Doch ik sal 't gene verder hier ter plaatse passen konde, liever sparen: tot dat my de draad der schriften die ik nu besta te ondersoeken, nader daar toe brengen sal. In die verhandelinge sal ik eerst deselve so bemerken alsse ons voorkomen, daar na op 't geheel beslagh des werx mijne ogen slaan, en eindelik 't geheim, dat sekerlik daar achter schuilt, vryborstig openen. Het eerste sal ik behandelen, dat ik voor af deselve 't samen in 't geheel beschouwe,

en

en daar na dat gene aan tekene dat elk in 't besonder heeft. In 't geheel, seg ik; en dat met onderscheid van *Requesten*, *Brieven*, *Gravamina*, en *Resolutien*, van Kerkenraden, Classen en Synoden. Watse zijn, of wat name datse hebben, sy komen in verscheiden dingen over een; en verschillen in besonderheden so van woorden als van saken, die elk op sijn selve heeft, en die ieder wel besondere aanmerstinge verdienen.

Wanneer ik dan sal seggen, in wat saken dese schriften alle 't samen stemmen: het is in den grond, die valsch is; in den wille, die quaad is; in de middelen die onbetamelijk zijn. Hun gemeene grond is 't growlijk oordeel datse alle spreken van mijn Boek, en 't verkeerd gevoelen datse hebben van het oordeel der Synode.

Van het Boek seggen die van Rotterdam, dat het is *een heilloos Boek*, waar door *d' autoriteit van de H. Schriftuur op de hoogste wyse word gekreukt*, *veele plaatsen daarin schandelik verdraaid*, *de waarheid der gereformeerde Kerk gelasterd*, *en de mond der spotteren en vrygeesten geopend*. Welk laatste ook by die van Middelburg word uitgedrukt. De Classis van Utrecht, *een schandaleus*, *heilloos*, *godloos en godlasterlijk Boek*, ende also *een van de schadelixte boeken ooit uitgegeven tot nadeel van Gods Kerke*, *en blaam van onse gereformeerde Religie*, *ende insonderheid krenkinge van de godlike autoriteit der H. Schrifture*. Die van de Classis van Walcheren noement met een woord een *godloos Boek*, daar sy een *uitersten horreur van hebben*, als behelsende *verdraajingen van Gods Woord*, *en bespottinge syner grote wonderdaden*, *tot styvinge van Atheistische en libertijnsche gedachten*. Sy noemen ook *grouwelike schriften*, de genen die voor mijn persoon en gevoelen door anderen uitgegeven zijn. Die van Middelburg geloven dat daar in staan *schadelike*, *schandelike*, *kerkberoerende*, *en waarheid in Gods woord versakende stellingen*; en besluiten daar uit, dat by my moeten wesen *aanstotelike*, *schandelike en schadelike gevoelens*. Die van Utrecht, met een woord, *een heilloos boek*. Die van Leewaarden een *growlijk en schandaleus boek*, ende een *profaan schryven*; waarom sy ook my self enen *verwaanden schryver* noemen, *die de Reden bo-*

ven God en ſyne waarheid ſoekt te volgen. Die van Groningen vaardiglik wech, ſeggen datſe dat boek *van de eerſte lectuure* af hebben aangeſien voor *een opgeſtapelde ſchat van dwalingen*, ende *een ſchandvlekke van de gereformeerde Kerk*; waarin ik heb *overgenomen de grouwelen* van Hobbes en Spinoſa, ende ene *dertele onbeſcheidenheid* betone neffens myne Vaders ende Broeders in den Heere. De Requeſtteikenaars ſchryven my toe *verfoeijelike dwalingen*, en *verfoeijelike gevoelens*; die ik daar en boven ſchryve en leere *op ene laſterlike wyſe.* Dit is ſo veel die ſtukken betreft, diemen al voorlange opentlik in druk heeft uitgegeven. Daar op zijn die *Gravamina gevolgd*, dat is Beſwaarniſſen by d'een en andere Claſſen opgeſteld, om daar over te beſluiten op de Synode. Die van Leewarden derren ſeggen, dat daarin *doorgaans* gevonden worden *notoire onwaarheden*, *godloſe verdraaijingen van ſchrifttuurplaatſen*, *en eiſelike ſpotternyen met Gods woord*: noemen 't derhalven ook een *heilloos boek*, dat *een onuitwiſſchelike blaam leit op onſe Chriſtelike gereformeerde Religie &c.* Die van Schieland ſtorten al terſtond in 't begin ene zee van quade woorden op my uit: ſeggende dat mijn Boek bevatt *vele grove dwalingen, ſchriklike beſpottingen en verdraajingen der H. Schrifture en laſteringen tegen onſe ware nā Gods woord gereformeerde Religie; &c.* Overſulx *een heilloos boek, onreghtſinnig en vol dwalingen en laſteringe.* Die van Woerden en overRijnland; dat daar in gevonden worden *ſeer pernicieuſe en heiloſe ſtellingen, tot krenkinge van d'autoriteit der H. Schrifture, en blame der Gereformeerde Kerken.* En de Claſſis van Buren legt my daar in telaſte, buiten *de Hoofdſtellingen* (welke ik niet weet wat ſe meenen) verdraajingen en beſchimpingen der H. Schrifture: ſulx dat ook mijn *gevoelen* by hunluiden mede *heilloos* heten moet. Op 't laatſt komen die van Hoorn, en ſeggen ſlechs, dat in 't gemelde Boek *pernicieuſe gevoelens* zijn: het eenigſte dat hen van d'anderen was overgelaten; want Woerden hadde al geſeid, datter *pernicieuſe ſtellingen* in te vinden waren.

Siet daar, kriſtelike Leſers, enen ſchatt van ſcheldwoorden, in ſtede van bewijs, om mijn werk en daar door my ſelf op 't hate-

hatelikſte te verdoemen. Want met ſulk ſtout en onbeſchaamd laſteren, ſonder bewijs, en dat op den naam van hoge als leege kerklike vergaderingen, word het volk van 't leſen mijns Boex afkeerig gemaakt mitdien datſe niet en derven twijfelen, of 't moet wel ſekerlijk ſo zijn, 't gene op den naam van Kerkenraden, Claſſen en Synoden, met ſo groten ernſt en yver word getuigd. Ik en wil niet ſeggen, hoe weinig dit voor Kriſtenen, voor Broeders, voor Leeraars en Opſienders der gereformeerde kerk, voor geheele Kerkenraaden, Claſſen en Synoden paſt. Nocht ik wil ook ganſch geen moeite doen, noch tyd verlieſen, om my ſelven en mijn werk van ſulke eindeloſe laſtering te ſuiveren: die taal verraad ſich ſelf. Maar ik ſal alleenlik tonen, hoe valſch dit alles zy, door twee redenen die van ſelf blyken. Mijn Boek is daar: wie is ſo koen, dat hy my een van alle deſe byſtere beſchuldigingen daar uit waar ſal maken? Ik en behoeve anders geen bewijs dan het boek ſelf, voor de genen die het leſen willen; en die niet en willen, zijn niet weerdig dat ik my met hen bemoeije. Doch ſo iemant tuſſchen deſe beiden 't midden kieſt, dat hy ſich met die *Extracten* wil behelpen, welke d'een of ander ſchryver, 't zy uit laſt of buiten laſt, daar uit ten voorſchijn braghten: ik ſegge rond uit, datſe niet alleenlik (gelijk alle ſulke uittrekſels) ongenoegſaam zijn om de meininge des ſchryvers reght te vatten; maar ook ſo veel als my betreft, al te male veelſins ontrow en opſettelik verdraaid zijn. Waar af boven anderen een klaar bewijs te halen is uit ſeker libel, terſtond na de Synode tot Edam hier by de ſtraat geſtrooid, en door 't gereghte opgehaald; onder den naam van *enige extracten uit D. Bekkers Betoverde Weerel, tweede deel; daar beneffens de extracten uit de Synode gehouden den* 10. *Auguſti*, 1691. *tot Edam, rakende D. Bekkers Betoverde Weereld, beneffens deſelfs veroordeeling. En uit het Synode van Zuid-Holland, rakende den Profeſſor Roëll.* Die ſlechs ſo veel moeite voor de waarheid doen wil, dat hy de plaatſen uit mijn Boek daar in aangetrokken ter dege na ſie; het voorſt en 't achterſte daar by leſe, ſo verre dat hy enen vollen ſin hebbe van

het

het gene dat ik daar verhandele; die ſal middagh klaar bevinden 't ongelyk datmen aan my doet. Ja hy ſal ſich verheugen in dat deel der waarheid en godſaligheid, dat hy in die ſelve plaatſen ſal beveſtigd en verhelderd ſien, daarmen voorgeeft dat ik die benadeeld, of gelaſterd of geloochend hebbe.

Maar miſſchien zyn 't andere Extracten, dan men leeſt in dat libel, daar ſich deſe circulaire Brief-ſchryvers, opſtellers van Gravamena en Requeſtteikenaars op gronden. Geen andere ſegg ik; dat betonen ſy, mits datſe allegaar eenparig ſich beroepen op alſulken *Synodale veroordeelinge* als by die Extracten is gevoegd: de woorden van de Synodus, waarmede ſy myn Boek veroordeeld ſoude hebben, verhalende, ſo alſſe in dat voddig ding ſtaan uitgedrukt; ende alſo klaarlik betonende, datſe d'eigene Acte der Synode nooit geſien hebben, of immers niet wel na geſien. Ik ſal dat hier doen blyken, mits deſelve hier van woord tot woord ter nederſtellende, ſo alſe my van d'eigene hand van D. Huſinga, als Scriba van die Synodus uit laſt derſelve toegeſonden is; en dat ander ding, daar ſy op ſich op beroepen, daar nevens ſtellen: op dat een ieder ſie, *quid diſtent æra lupinis.*

Extract

Extract uit de Acten van het Chriſtelike Synodus gehouden binnen Edam, des Jaars 1691.

Extract van 't gepaſſeerde des Synodi tot Edam, rakende Do. Bekker, Predikant tot Amſterdam.

DE Gecommitteerde *ad Cauſam* hebben hunne gemaakte Extracten voorgelezen, waar over hare Eerwaerden zijn bedankt. En vind verders de Vergaderinge goed, dat den inhoud der zelver ſummierlijk D. Bekker zal worden voorgelezen, en daar op zijne reſponſiven verſogt. 't Welk zeer wijdlopig zijnde geſchied, ſoo is wijders de Vergaderinge gevraagt, of ſe bebereid waren om in dezen hare advijſen te uiten: en daar op alle hebbende betuygt, daar toe voor tegenwoordig openinge genoeg te hebben; zoo is't, dat de Synodale Vergaderinge gantſch niet voldaan zijnde met de Reſponſiven van D. Bekker, volkomelijk hebben geapprobeert, en gelaudeert de ernſtige handelingen des Eerw. Kerkenraads van Amſterdam, tot nog toe in deſen gehouden; en verfoeyt eenparig, te gelijk met den Kerken-raad van Amſterdam het gemelte Boek, *zoo als 't daar legt, als aanlopende tegens de leer van de Gereformeerde*

NA dat eenige Debatten in de Vergaderingh gehouden waren, heeft de Synode gantſch geen behagen genomen in d'antwoorde van Do. Bekker: *Vorder de Gecommitteerde voor haar gemaakte Extracten bedanckt. De bekommering en gehoudene beſoignens en oordeel des Eerwaardigen Kercken-Raats van Amſterdam, dewelke het Boek van* D. Bekker *eenparig verfoeyen; als hebbende het ſelve* uyt eygen lecturen en conform d'Extracten van Amſterdam, oock bevonden vol onware en ergerlicke ſtellingen en ſpreeckwijſen, aanloopende tegen de Heilige Schrift, *en Formulieren van Eenigheyt, als mede* tegen de conſtante Leer, welke zedert de tijden der Apoſtelen, in de *orthodoxe* Kerken (deſen aangaande) eenparig is geleert; *Derhalven oordeelen, dat men de ſchandalen, binnen en buyten de Kercken gegeven, ſpoedig en efficaciter behoorde weg te nemen.*

1. *En ten dien eynde oordeelen, dat men het voorſchreve Boeck behoort te* ſupprimeeren.

Kerke, tot nog toe in de zelve uyt en conform den woorde Gods geleert, en tegens de Formulieren van eenigheid, by hem aangenomen en onderteikent; gevende den gedeputeerden Synodi in laſte, alle bequame officien te doen tot ſuppreſſie van 't gemelde Boek, en daar over voor af met zijne Wel-Edt. den Hr. Commiſſaris te confereren. Verders wort de Kerken-raad van Amſterdam verzogt, en belaſt de handelingen by de zelve, ten reguarde van D. Bekker aangevangen, zonder eenig tijd verſuym te voleindigen; immers dezelve uiterlijk te voltrekken voor den 1. September toekomende: en het ſelve gedaan zijnde, de geheele zake te brengen ter kenniſſe van de Claſſe van Amſterdam, omme by de zelve Claſſe, des noodig zijnde, daar omtrent gedaan te worden zodanigen voorzieninge, als tot wegneminge van zo groten en algemeenen ſchandaal zal bevonden worden te behoren. Dat ook wyders 't gunt verder by de Claſſe van Amſterdam zoude worden goed gevonden en gediſponeert, mede finalijk zal worden gedaan binnen den tijd van twee maanden, na dat de zake, als voortchreven is, tot hare deliberatie

2. *Het herdrucken, ſoo veel mogelick is, te beletten.*

3. *Gelijk ook het verder uytgeven van dat Boek ſonder approbatie; en wat de perſoon van* D. Bekker *belangt, wort ſijn E. gelaten aan de diſpoſitie, en aan de behandeling van de Eerwaerdige Kerken-Raet en Claſſis van Amſterdam, om daar mede te handelen na Kerken-order, en als ſy tot wegneminge der ergernis ſullen bevinden te behooren.*

4. *Worden de Gedeputeerde gelaſt, alle* officien *aan te wenden tot* ſupprimeeren *van het gemelde Boek.*

5. *Wort verder de Kerken-Raad van Amſterdam verſocht, en gelaſt, om de handeling by deſelve, ten regarde van* D. Bekker *aangevangen, ſonder eenig tijd-verſuym te voleyndigen; immers de ſelve handeling uyterlick te voltrecken voor den eerſten September toekomende; en het ſelve gedaan zijnde, de geheele ſaak te brengen ter kenniſſe van de* Claſſis *van Amſterdam, om by deſelve* Claſſis, *des noodig zijnde, daar ontrent gedaan te werden ſoodanige voorſieninge, als tot weg-neminge van alle ſchandale ſal bevonden werden te behooren: Dat ook wijders, het geen vorder by de* Claſſis *van Amſterdam ſoude mogen goet gevonden en gediſponeert,*

zal

zal zijn gebracht. En is wyders goed gevonden, dat de voorsz. handelingen van de E. Classis van Amsterdam zullen worden gedaan ten bywezen, en met het advijs van eenige Gecommitteerde van dezen Synodus: en zijn daar toe by de Synodale Vergaderinge gecommitteert, beide de Ordinarie Deputati Synodi D. D. Petr. Jacobi, en Joh. Klapmuts: den Assessor Corn. Ruiter, en de Scriba, Joh. Huysinga.

Ende word verder D. Bekker geimponeert, *authoritate synodali*, onderwijlen zonder Classicale Visitatie en Approbatie zijne twee verdere Boeken, of andere Geschriften, deze materie rakende, niet uit te geven.

Quod collatione facta concordat cum principali.

JOHANNES HUYSINGA.
Synodi p. t. Scriba.

mede finaal sal werden gedaan, binnen de tijd van twee maanden, na dat de saak tot haar deliberatie sal werden gebracht.

En is wijders goet gevonden, dat de voorsz. handelingen van de Classis *van Amsterdam, sullen worden gedaan ten bywesen, en met het advijs van eenige Gecommitteerde van dit Christelick* Synodus; en *zijn daar toe genomineert beide Gedeputeerde*

De Heer Jacobi. deput. ordin.
d'Assessoor de Ruyter.
de Scriba Huysinga.

En wert den selve authoritate synodali *geimponeert de andere twee Boeken of andere Geschriften, dese materie rakende, niet uyt te geven.*

Welke Resolutie den D. Bekker *is voorgelesen, die Copy van de* resolutie *versocht.*

En wil sich niet verklaren, of hy de verdere twee Boeken sonder visitatie *sal laten uytgaan.*

Uit dese tegenstellinge der beide bovenstaande Schriften, sal ik duidelijk drie saken tonen: voor eerst, dat de schrijvers der Brieven, d'opstellers der Gravamina, en Requestteikenaars tot enen grond van hunnen eisch zijn nemende, 't gene niet alleen in 't Boek (gelijk nu reeds getoond is) niet gevonden word; maar ook self niet in de *Sententie condemnatoir* van de Synode: also niet een van alle die bittere en bystere lasterwoorden in de Acte der Synode, hier na waarheid neergesteld,

geſteld, te vinden is. 't Welk nochtans ſoude moeten zijn, nadien datſe ſich eenpariglik beroepen op dat oordeel der Synode, en het tot een fondament of regel neemen, van den ongeſchikten eiſch om my uit den dienſt te ſetten. Ten tweeden blijkt, dat de Cirkel ſchrijvers, met die van Utrecht, en de Requeſtteikenaars ſich eenpariglik beroepen op alſulken uitſpraak der Synode, als in dat Straat-Extract is uitgedrukt: alſo ſy van woord tot woord ſo ſpreken als daar ſtaat; te weten, dat de Synodus het Boek verfoeid heeft *uit eigene lecture, en conform d' Extracten van Amſterdam, bevonden vol onware en ergerlike ſtellingen en ſpreekwijſen, aanlopende tegen de Heilige Schrift en Formulieren van Eenigheid, als mede tegen de conſtante Leer, welke zedert de tijden der Apoſtelen in de Orthodoxe Kerken (deſen aangaande) eenpariglijk is geleerd.* Ende voorts: *Wat de perſoon van D. Bekker belangt, word ſijn E. gelaten aan de diſpoſitie en aan de behandeling van de eerw. Kerkenraad en Claſſis van Amſterdam, om daar mede te handelen na Kerkenordre, en ſo als ſy tot wechneeminge der ergernis ſullen bevinden te behoren.* Maar niet een iſſer, die de woorden ſo verhaalt alsſe in de autentijke Acte enen iegeliken hier voor ogen ſtaan te leſen.

Ten derden blijkt met een, dat die Acte, die ſy aantrekken, valſch is: om datſe van de gene die met d'eigene hand van den Scriba uitgeſchreven en vertekend is, ſo alsſe te Boek ſtaat, ende altijd daar in kan geleſen worden, te bijſter verſchilt; en dat meer is, ook daar tegen in verſcheidene dingen ſtrijd. Laat ons een zien, waar in het verſchil beſtaat; en daarna de tegenſtrijdigheid. Eerſtelik vermeld het ſtraatbriefje 't gene in de Acte niet en ſtaat: Leeſt en herleeſt, gy ſult daar niet in leſen, dat de Synodus het Boek *uit eigene lecture*, en *conform d' Etracten van Amſterdam* veroordeeld heeft: noch ook, *dat het vol onware en ergerlike ſtellingen en ſpreekwyſen bevonden is.* Ook niet; (hoewel het tot groot nadeel mijner tegenſprekers dus van hen verhaald word) *wat de perſoon van Do. Bekker belangt: word ſijn E. gelaten aan de diſpoſitie en aan de behandeling van de Eerw. Kerkenraad in Claſſis van Amſterdam, om daarmede te handelen na Kerken ordre.* Verſcheidene andere uitdrukkingen ga ik als kleinigheden voorby. Het tweede verſchil beſtaat in vervalſchingen van de woorden der Synode: ſo door 't uit laten of by doen, als veranderinge der woorden op alſulke plaatſen, daar dat briefje een en

't ſelfde

't ſelfde ſchijnt te ſpreken als de Synode. Want daar de Synodus ſeit, dat ſy 't Boek *verfoeyen ſo als 't daar legt*, daar zijn de woorden *ſo als 't daar legt*, trowlooſlik uitgelaten. Hoe veel daar aan gelegen zy, ſal hier na te ſijner plaatſe worden aangeweſen. Wederom, daar de Synodus alleenlik ſeit, dat het ſelve Boek, ſo als 't daar legt, aanloopt *tegens de Leere der Gereformeerde Kerke, uit en conform Gods woord in de ſelve geleerd*; daar ſtaat in 't briefje, dat die onware en ergerlike ſtellingen, daar het Boek ſo vol af weſen ſoude, aanloopt *tegen de heilige Schrift*. Doch ſekerlijk is het vry wat meer, dat enige ſtelling aanloopt tegens de *H. Schrift* ſelf, dan ſlechs tegen 't gene uit en conform de H. Schrift geleerd word; want daar kan in woorden, in ſpreekwijſen, in bewijsredening wel iet aan te verbeteren zijn; 't gene de H. Schrift ſelve geenſins onderworpen is. Noch eens: daar de Synodus ſpreekt van de *Leere* der Gereformeerde Kerk, ſoo als de ſelve *tot noch toe* geleerd is; dat word in hun briefje ſo geſteld, dat het is tegen de *conſtante leere, welke tſedert de tijden der Apoſtelen in de orthodoxe Kerken deſen aangaande eenparig is geleerd:* welke volſtandige eenparigheid, ſodanig als die is, ik in 't 15 en 16 hoofdſtuk mijns tweeden boex genoegſaam aangeweſen hebbe. Eindelik: daar de Synodus ſeit, dat ik de andere twee boeken *ſonder claſſicale viſitatie en approbatie* niet uitgeven ſal; hebben ſy die woorden uitgelaten; en daar door dien ſin aan d'andere gegeven, als of my geheel verboden ware d'andere twee boeken ooit aan 't licht te geven. Laatſtelik bewijs ik hen de tegenſtrijdigheid: door dien de Synodus verklaart, dat haar wel *Extracten* uit het Boek zijn *voorgeleſen*: maar niet het Boek ſelf, waar af ik wete dat het by de helft der leden niet en is geſien geweeſt, voor dat het daar vertoond wierd; en van niemand geleſen, dan degenen die d'Extracten gemaakt hebben, noch ook van die alle, nochte in 't geheel. Nochtans leeſtmen in dit briefje, (en ſo ſtaat ook in 't Requeſt) dat de Synodus het Boek *uit eigene lecture* dus veroordeeld heeft. En dan noch daar by; dat ſy heeft geoordeeld *conform die Extracten van Amſterdam*, welke ter vergadering wel voorgeleſen; doch daarna aan die van den Kerkenraad wederom gegeven zijn, ſonder afſchrift daar van te behouden. Onmogelik, dat de Synodus heeft konnen onthouden ſulk een lang geſchrift, dat hen maar eens voorgeleſen was. Daarom ſpreektſe ook van die Extracten niet

een woord; maar van hare eigene, datſe my daar over heeft gehoord; ('t welk over die van Amſterdam niet is geſchied) ende niet voldaan over mijne reſponſiven, doe alſo geoordeeld heeft alsſe heeft.

Waar uit klaarlik blijkt, dat geheele Kerkenraden, ja Claſſen, en byna Synoden zijn misleid geweeſt met een ſtraatbriefje, gedrukt uit iemants eigene loſſe aantekeningen, ſo als hy 't van anderen miſſchien gehoord, of ſelf qualik onthouden heeft; ende miſſchien hem uit den ſak gevallen, of onbedachtſaam uitgelangd in handen van quaadwillige menſchen, die het hebben laten drukken. Onverantwoordelike ongeregeldheden van kerkelike perſonen, die ſulken yver voor de waarheid voorgeven, en daar in met valſche Acten ſich behelpen: waar uit dan ook wel af te nemen is, met wat neerſtigheid en opreghtigheid de genen die ſy te werk ſtelden, en op welken ſy vertrowden, en die hunne aanvoerders tot dit werk geweeſt zijn, in 't leſen van mijn Boek, ende 't uittrekken van ſo grouwelike ſtellingen als ſy roepen, moeten hebben te werk gegaan: nadien ſy dat genc daar hen 't meeſt aan gelegen was, niet eens onderſocht, noch den grond geproefd hebben, op welken ſy ſulk een groot gevaarte wilden bouwen. Hoe! hebben de Synoden, eerſt van Gelderland, en daar na van Utrecht, in gevolge, en na 't voorſchrift der Synode van Noordholland, mijn Boek dus veroordeeld en verfoeid; zonder eens de Acte ſelf te leſen daar dit voorſchrift in beſtond? Wat heeftmen dan te denken van het Boek, daar ſo veel meer leſens aan was; dat die van Gelderland niet hadden, als men ſprak van het te veroordeelen: maar de Acte der Synode van Noordholland was hen door den Correſpondent (ſo ſy ſelve ſpreken, en het ook de wijſe is) voorgeleſen, en op 't ſcheiden overhandigd. Sal men dan ook moeten ſeggen, dat ſy die wel geweten hebben; maar datſe liever 't ander daar voor namen, om dat het verder gaat, om dat het harder ſpreekt, om dat het een vuil ding is; en dat het hen bequameliker dienen konde, om my op het meeſte te beſwaren? Is 't ſo: dan magh dit doen ons voor een ſpiegel ſtrekken hunder broederlike liefde, hunder kriſtelijke opreghtigheid; ende huns waarachtigen yvers voor de diergekochte Waarheid, en Gereformeerde Kerk.

Dus verre heb ik nu getoond, hoe valſch de grond zy; waarop gebowd is al die toeſtel van ſo veel gedrukte Brieven, Acten, Reſolu-

ſolutien, Requeſten, welke men tegen my wil doen dienen, om een Claſſicaal en Synodaal Beſluit te vernietigen, en my van den Stoel en uit de Kerk te weeren. Want dit is haar aller oogmerk, ſo ſy ook eenpariglijk betuigen. Of ſy willen dat ik ſal herroepen; met ſchuldbekentenis, als van gegeven ergernis. Dit ſeit de *circulaire Brief*, in hunne bekendmakinge van hun voorneemen, in vier ſtukken beſtaande: waar van het tweede ſeit, dat ſy *geen vernoeginge vinden in de ſo genaamde Satisfactie*, om dat die niet behelſt *de herroepinge* mijner gevoelens, enz. *nochte ſchuldbekentenis ende berow* over de ſchriklike ergernis door my gegeven. En de derde, wel tweemaalen, *dat ſy met misnoegen ſien mijn inblijven in de Gereformeerde Kerk, ſpeciaal als Predikant.* Deſgelijks willen die van Utrecht, dat ik ſal gebracht worden tot *behoorlike recantatie ende herroepinge* (twee woorden voor een; of is't ook, om datſe meenen, dat ik noch al *ſingende* herroepen ſal?) *ende by gebreke van dien van mijnen Predikdienſt gedeporteerd*, worden. De Claſſis van Walcheren gaat echter verder niet, dan datſe my wil doen *recanteeren*; mits dat het ook *opreghtelik en openlik* geſchiede: waar aan ſy niet van noden hadden enigſins te twijfelen, ſo ſy my maar tot de ſake ſelf bewegen konden. De Middelburgers willen mede, ſo ik by mijne ſchandelike gevoelens blijve, dat ik *uit de Kerke geweerd* ſal worden. Die van Utrecht *ſien ook met misnoegen* mijn *inblijven in de Kerk, ſpeciaal als Predicant*: willen derhalven ſchrijven (gelijkſe trouwens ook gedaan hebben) aan den Kerkenraad van Amſterdam, ten einde ſy mogen bewogen worden, my, *ſonder gegevene nadere ſatisfactie, niet weder toe te laten tot den Predikdienſt.* De Groningers betekenen genoegſaam, datſe van 't ſelfde verſtand zijn: mitsdien datſe ſchrijven aan die van Rotterdam, dat ſy *eenparig toeſtemmen en voor goed keuren der ſelver Reſolutie, ſo als die legt, in alle hare deelen en clauſulen.* De luiden van 't Requeſt ſchijnen ſachter beſluit te neemen, ſo men op de woorden ſiet die op 't einde ſtaan: te weten, dat *de ſuſpenſie geprolongeerd* werde, ter tijd toe, dat ik *genoegſame ſatisfactie* geve. Maar ſy hadden daar te voren al verklaard, hoe ſy dat verſtonden: namelik niet toe te laten, dat de tijd van *mijne ſuſpenſie verſtreken zijnde, ik wederom tot mijnen publijken dienſt ſoude geadmitteerd werden, maar daar van geweerd; en mede voor geen Lidmaat van de Gereformeerde Kerke meer erkend, in gevalle,*

le, en ſo lang als ik mijne gevoelens niet by een openbaar geſchrift kom te herroepen, &c. Die van Leewarden hadden ook gaarne, (ſo als hun *Gravamen* luid) willen doen *proteſteeren*, niet alleen op *de Noordh. maar ook Zuidholl. Synode, datſe geen de allerminſte aanpart of deel willen hebben, aan die blaam of laſter, die door 't blijven van ſulken Leeraar in de Kerk veroorſaakt word.* De Claſſis van Schieland ſeit met ronde woorden, *dat ik my ſelven door mijn Boek inhabil gemaakt hebbende, om ooit als Predikant enigen dienſt in onſe Kerken te kunnen doen, de facto van den Predikſtoel moet worden gedeporteerd.* So wil ook die van Woerden, *dat ik opentlik ſal reclameeren en herroepen, of anders uit de Kerke geweerd werden.* Had ik in 't Latijn geſchreven, ſo moght ik *reclameeren*; maar nu 't Boek in duitſch is, ſoude *herroepen* genoegh zijn. Doch ſulke woorden-ſtapelingen dienen om de ſake te verſwaren, en de menſchen tegen my dies te felder aan te voeren. De Claſſis van Buren houd ſich trouwelik aan die van Rotterdam; om ſo te ſpreken als die ſpreken: ende willen alſo, *dat ik opentlik en in 't geheel herroepe, ende berouw en leedweſen toone; of anders by ontſtentenis van dien, de facto van mijnen dienſt gedeporteerd werde.* De Claſſis van Hoorn en geeft ſich niet ſo verre bloot; maar wil alleenlik, dat men in de Synodus noch nader overleggen ſal, *hoe met mijn Perſoon te handelen zy.* Het komt dan altemaal op deſe ſtemmen aan: *Wech met hem: ja, wech van der aarde, met ſulk enen; want het is niet behoorlyk dat hy leve.* Hand. 21: 36. en 22: 22. Ten minſten is't, wech met hem, van den Stoel en uyt de Kerk. Maar wat reden hebben toch die mannen altemaal, tot ſo bijſteren geroep? Datſe geenen grond van ſeggen hebben, is in aanſien van ſo vele laſterſpreukeu, als ik flus uit hunne Schriften hebbe t'ſaamgeſteld, genoeg gebleken. Een voornaam heer, dieſe my uit mijn geſchrift, ten druk verveerdigd, hoorde leſen; merkte daar op aan, dat hy onder allen 't woord van *Ketterye* niet en hoorde: ende is dat ook, mijns oordeels, wel aanmerkens weerdig. Want mitsdien datmen gemeenlik heden hoofddwalingen daar door verſtaat, om welke iemant uit de Kerk geweerd moet worden; ſo hadden ſy, die dat met my voor hebben, en geen harde noch ſcherpe woorden ſparen om my hatelik te noemen, dat woord ſeekerlik niet konnen miſſen; ſoo ſy vertrouwd hadden te bewijſen, dat ik Kettery geſchreeven hadde. Laat ſien of hun

onge-

ongeſchikten eiſch in 't een of 't ander deel op redenen gegrondet zy.

Sy willen dat ik *in 't geheel herroepen*, of uit Kerk en Dienſt geweerd ſal worden. Maar ſouden deſe luiden waarlik met *herroepen* te voldoen zijn? Geenſins. Want alſo ſy willen dat ik die 13. Artijkelen, my eerſt van den Kerkenraad, daar na van de Claſſis voorgeſteld, ſal teikenen; ſo en zijnſe met herroepen niet voldaan. Hoe ſo? de 6 eerſten worden by hen geenſins goed gekeurd: maar van Brink en Leydekker opentlik in hunne boſe Schriften tegen my, en tegen de Claſſis, wederſproken. Koelman geeft ſulx mede in ſijn Boek te kennen, daar hy 't op Carteſianen meeſt geladen heeft, welken die 6. Artijkelen zijn toe te ſchrijven. Maar ſijne aanhangers in dat Requeſt keurenſe altemaal voor goed, ja brengen 't getal der Artijkelen wel tot 14. om welk uit te maken, die 6. eerſten dies te meer daar in van node zijn. So en zijnſe dan te ſamen noch niet eens, wat ik ſal herroepen. Daarenboven ſoud ik van hen moeten weten, oft ik ſal herroepen 't gene ik gelove, of 't gene ik niet gelove waar te zijn? Het laatſte, denk ik, ſo daar enige redelikheid by henluiden is; want het al te onbetameliken ſake weſen ſoude, voor menſchen die ſo naaw zijn van gewiſſe, en die ſo driftig voor de waarheid yveren, datſe my ſouden willen doen liegen, tegen 't klaar getuigenis van mijn gemoed. Meinen ſy nu dat ik geſchreven hebbe 't gene ik ſelf niet voor waarachtig houde? So ik dan herroepen ſal, wat werk hebben ſy ooit gedaan, om my te overtuigen dat ik dole? Sal dat zijn door tſaamgeſtapelde vloeken en ſcheldwoorden, als ik daar getoond hebbe, dat het voornaamſte deel en doel van hunne Brieven, Gravamina en Requeſten zijn? op ſulken wijſe pleegt de Paapſche Geeſtelikheid de ſo genaamde Ketters te overtuigen. Wat ongeſchiktheid iſſet dan, dat deſe mannen noch de Claſſis derven hekelen, als te ſlap met my gehandeld hebbende, om datſe my ten vollen niet en doet herroepen? Sy die onder geen van al die Kerkenraaden, Claſſen noch Synoden ſtaat; die de ſaak onderſocht heeft; die by na vier maanden, door vier harer leden, dagh op dagh op 't ernſtigſte met my gehandeld heeft. Men leſe 't gene ik in mijnen tweeden Brief aan Vander Hooght, die daar toe gelegentheid gaf, pag. 9 -- 13. dien aangaande breder hebbe aangeweſen. Maar ſy laten ſich miſſchien bedunken, dat ſo vele ſchriften alſſer te-

gen my zijn uitgekomen, moeſten hebben konnen dienen om my eens te overtuigen. Doch die zijn van een zelfde maakſel als de Circulaire Brieven, de Gravamina, en dat Requeſt: ſulx ik noch te ſijner tijd, of 't van ſelf niet en bleke, klaar genoegh betonen ſal. Ook beroepen ſy ſich op die Boekjes niet; ja ſpreken van geen middelen van overtuiginge: even oftmen ſlechs, ſo op ſijn Paaps wat heen, te ſeggen hadde, *herroep*, *Ketter*; of men ſal u haaſt wat anders leeren. Eindelik, oft ook geen overtuiginge van noden ware, ſo moeſten ſy, die willen dat ik 't Boek herroepen ſal, ten minſten ſeggen, of ſy dan 't geheele Boek verſtaan: (*mijn gevoelen*, ſeggen die van Buren, *in 't geheel*) en vervolgens, dat God een is, dat de Ziel onſterflik is, dat de Schrift Gods woord is, dat Jehova God is, dat Jeſus de Meſſias is; welke waarlik mijne Hoofdſtellingen zijn, daar ik 't ganſche werk op bouwe? Maar de Kerkenraad van Middelburg ſeit, in haren Brief, en deſgelijx de Claſſis van Buren in haar Gravamen, dat ſy mijn Boek ook *in ſijne Hoofdſtellingen* verfoeien. Anders ſeggen de laatſten, dat ik *dit mijn heilloos gevoelen*; en die van Woerden, dat ik *deſe* mijne *heilloſe ſtellingen*, en 't Requeſt, dat ik mijne *voorſchrevene gevoelens* wederroepen ſal: ſonder dat d'een noch d'ander een eenige ſtelling of een eenig gevoelen in 't voorſchrevene heeft uitgedrukt. Waar uit ik moet beſluiten, dat hen dat *herroepen* geen ernſt is, dat het hen noit voldoen ſal; hier den eenen, daar den anderen niet; en datter altijd noch meer ſal te herroepen zijn, dan *dit heilloos gevoelen*, dan *deſe heilloſe ſtellinge*, die d'een en ander achter na daar in noch vinden ſal. 't Welk mede daar uit blijkt, dat de luiden van 't Requeſt willen, dat ik my in die herroepinge *rondelik* en *openhertig* ſal verklaren: gelijk ik waarlik ſoude doen, indien ſy my tot die verklaringe brengen konden. Maar ſy ſullen altijd ſeggen, dat ik niet *rondelik* noch *openhertig* ſpreke; gelijks alreeds te ſien is in die liefdeloſe *Aanmerkingen op d' Artijkelen van ſatisfactie*; en de boosaardige misduidingen van Brink. Dit zijn de redenen, Leſer, waarom ik geen ſtaat en make op al 't genc datſe ſeggen van herroepinge; en dat het om geheel wat anders is te doen.

Wat dan? Het tweede lid van hunnen eiſch, dat is hen ernſt: dat is om my van Stoel en uyt de Kerk te ſetten; d'ongemakkelikſte voor my, maar voor hunluiden de gemaklikſte wederlegginge mijns

Boex;

Boex: doch voor Kriſtenen, en dat in de Gereformeerde Kerk, het alderonbetamelixte; in aanſien van de genen die dit eiſchen, ende, als geſeid, nooit het minſte ondernomen hebben om my te overtuigen. Maar laatſe ſeggen, waar op ruſt die harde taal, *de facto gedeporteerd*? So ik doe, is 't in een der vaſtgeſtelde Hoofdſtukken des Geloofs? Is daar een onder dat ik tegen ſpreeke of in twijfel trekke? Is 't geſchil, in mijne *Artijkelen van Satisfactie* ter neergeſteld, ooit in kerklike vergaderingen verhandeld of bepaald geweeſt? De *Formulieren* daar men ſo af roept, zijn veel meer tegen mijne beſchuldigers dan tegen my; ſo ik in verſcheidene ſtukken by mijne ſchriftelike Antwoorden aan de Gecommitteerden des Claſſis aangeweſen hebbe. Moghten die het licht eens ſien, men ſoude daarin mede vinden, dat van die *heilloſe ſtellingen en ſpreekwijſen*, daar men my om uyt den dienſt wil ſetten, de voornaamſte by Calvinus, Voetius, Scultetus, en meer anderen te vinden zijn. Quade leeringen en zijn ſo kennelijk niet als quade daden. Over gene is men dikmaals niet wel eens, om de verſcheidenheid van gevoelens over vele ſaken, die of niet ſo klaar geopenbaard, of noch niet op 't grondigſt onderſocht zijn. Maar of iemant qualik doet, daar af oordeelt de gemeene man, en hy ergert ſich. Willen ſy *de facto* deporteeren, laat het *propter facta* zijn. Deſe *deporteerders de facto*, zijn wel tien die daar af oordeelen konnen, en die klare kenniſſe hebben van de ergerlike *facta* veeler Predikanten; tegen eenen die mijn Boek kent of verſtaat, of de moeite ooit heeft willen nemen, om het na behoren te onderſoeken. Laat my ſulken Kerkenraad, Claſſis of Synode als maar wil hier over roepen, ik ſal 't hen geſtand doen. *Deporteert* dan *de facto* die ſo doen als gy ſiet; ende wacht u dat te onderneemen aan de genen die iets leeren, dat gy niet en weet wat het is, noch weten wilt. Ik ſegge noch eens: dat ik alle die Kerkenraden, Claſſen, Synoden, welke nu deſe beweegingen maken, betuige, datſe my den tienden man leveren, uit hunne vergaderingen, die bequaam zy, ſlechs te ſeggen, voor ſijn eigen perſoon en gevoelen, wat *heilloſe ſtellingen* in mijn Boek ſtaan, die my weerdig maken om *de facto gedeporteerd* te werden. Ik hebbe dien van Leewarden in de volle Claſſis aangeboden, (ende biede 't noch aan ieder een) dat ik ſelf *de facto* van den dienſt

wil afſtaan, ende my voor al mijn leven des onweerdig kennen; ſo ſy my uit die *notoire onwaarheden, godloſe verdraayingen van Schrifturplaatſen, en yffelike ſpotternyen met Gods Woord*, die ſy ſeggen dat *doorgaans* in mijn Boek gevonden worden, van elx maar een ſtaaltje aanwyſen. Maar ſy zijn daar toe voor de Synode, daar ſy ſeiden dat ſe hun Gravamen ſouden verantwoorden, niet verſcheenen. Overmits dan by hen de kraght niet is om te tonen, dat mijn Boek verdient om daar over *defacto gedeporteerd* te werden: ſo deden ſy beter, datſe ſich op 't gewijſde ter Synode van Edam beriepen; en ſy zijn ook ſchuldig ſo te doen. Want ſy bouwen alle op dien ſelfden grond, als te voren is geſien; willende dat de Synodus voldaan zy. Waar toe dan nu al dit gebaar voor af, en den tijd van die Synode niet verwacht? die ſal wel haaſt ſeggen, of ſy voldaan is of niet. Voor my, ik gelove ja, ende ſal nooit anders ſeggen. Mijne redenen heb ik boven al geſeid. Maar in allen gevalle, waar ſpreekt de Synodus van *deportement*? ja ſelfs van *herroepen*? of wat ſeitſe van het Boek, waar over den Auteur ſoude moeten worden *de facto gedeporteerd*? Sy heeft het Boek *verfoeid*. Maar hoe verfoeid? *So als 't daar legt*. Maar nu legt het daar ſo niet, tſedert dat daar over ſo veel heen en weer gehandeld is. Des Auteurs meining is over ſulke ſtellingen, als in 't begin verfoeilijk ſcheenen, nu verſtaan; en de plaatſen daar men oordeelde dat die te vinden waren, in 't Boek ſelf nader verklaard. Maar inſonderheid komt dat Boek niet meer te pas, *ſo als 't daar legt*: maar met die *Acte van ſatisfactie* gevoegd, om 't geheel beſlagh van 't werk, en enige voorname plaatſen daar in aangeweſen, in ene andere gelegentheid te ſtellen, dan ſo als 't daar lagh, wanneer het op de tafel der Synode quam. Men magh geenſins beſluiten, dat een Schrift ſal te herroepen zijn, om dat het is mispreſen *ſo als 't leit*; maar veel eer het tegendeel. Want de woorden, *ſo als 't leit*, geven te verſtaan, dat men 't eigentlik tegen 't Boek niet heeft, maar tegen ſulken ſtaat daar men 't in bevind. Iemant begeert ſulken huis niet, ſo als 't daar ſtaat; dat is niet te ſeggen, dat hy 't wil afgebroken hebben: maar ſo hier en daar verhol[illegible], en in 't een en 't ander wat vertimmerd. Of ſo dat niet wel bequamelik geſchieden kan, vermits den ſtand, of andere gelegentheid: ſo word dat ongemak veellicht geholpen door iets buiten aan te maken,

ken, of daar nevens by te timmeren, waar door het huis den genen die daar eerſt geen ſin aan hadde, aangenaam, of ten minſten woonbaar word. De toepaſſinge is lichtelik te maken. Ik en verge in die *Acte van ſatisfactie* de Broeders niet, datſe 't Boek, te voren by hen verfoeid, of prijſen of ook goed keuren; maar alleenlik my in dat gevoelen, daar ik niet in toegeven konde, dragen willen. En daar mede dragen ſy ook mijn gevoelen niet; alſo ik dat belove niet meer voort te ſetten: maar my alleen, die dat gevoelen niet verlaten kan, ſo lang ik noch niet overtuigd en ben. Dat nu evenwel dat Boek vaſt in de weereld is; daar over heeft men my elf weken van den dienſt geſchorſt; ſwaarder ſtraffe voor de genen die daar in verkeeren met goedwilligheid, dan die om den brode of uit node preken.

Maar hier doet ſich tevens op een onbetamelijk geroep, waar in ſy altemaal henſelve tegenſpreken, ten toon ſtellen, ende al te grovelik misgrijpen; waar af ik flus gemeld hebbe dat ik het op ſijne plaatſe ſeggen ſoude. Sy verhalen als uit eenen monde, als of 't 't waren d'eigene woorden der Synode, dat ſo veel de perſoon van Bekker aangaat, deſelve word *gelaten aan de diſpoſitie van de Eerw. Kerkenraad en Claſſis van Amſterdam: om daarmede te handelen na Kerkenordre, en als zy tot wechneeminge der ergernis ſouden bevinden te behoren.* Nu heeft'et de Claſſis, na veelvoudig onderſoek van ſaken ſo bevonden te behoren, dat ik *tot wechneeminge der ergernis* (ſo ſpreekt de claſſicale Acte van den 22. January) ſo veel weken van den dienſt in alle deelen ben geſuſpendeerd. En ſy heeft daar in gehandeld *na Kerkenordre*, welke vereiſchte, dat een Broeder eerſt meermalen vermaand werde, eer men hem beſta te tuchtigen.

Maar wat Kerkenordre hebben deſe Broeders doch gevolgd, met die circulaire Brieven, met dat ſchrijven en weerſchrijven; met Conſiſtoriale, Claſſicale, Synodale Reſolutien door te dringen; met d'onkundige ſchare tot het teikenen van een Requeſt te lokken, met malkanderen uit verſcheidene Steden en Provintien, op te maken: tot vernietiginge van een uitgeſproken ende reeds uitgevoerde Sententie, die van den wettigen kerkliken Reghter, na Kerkenordre was geveld? Na onſe welgeſtelde Kerkenordre, moet men ſulke van den Predikſtoel, ja van des Heeren Tafel weeren,

die ſekten en tweedraght in de Kerk en wereldlike Regeering pogen nan te rigbten; gelijk ons 't Formulier des H. Nachtmaals klaarlik leert.

Die CIRCULAIRE BRIEF is hier de ſpil daar 't al om draait, die andere Brieven en *Gravamina* ſoo veel als *Epicycli* of Bykringen; gelijk ook dat Requeſt. Dit is een niewe vond, niet ſo veel als deſen naam betreft; maar 't misgebruik. Want mitsdien een *Cirkel*, kring of rond uit evenwijdig uit ſijn middelpunt getrokken word; ſo word die naam ook by gelijkenis op burgerliken handel toegepaſt. Maar dan is 't ook by gelijkeniſſe even eens gelegen als met enen ronden kring. Dat is, dan moet de plaats of die perſoon, daar ſulke Brieven van uitkomen, of in 't middelpunt of *centrum*, of op den omloop ſtaan; om rondom te gaan, mits even verre van het middelpunt afblijvende; of van dat midden af, na alle zijden op gelijke lengte na de buiten kant geſtrekt zijn. Brengtmen dit nu eens op Rotterdam, daar is het center niet, noch den omloop van dit Rond. Dan de Kerkenraad van Amſterdam, is hier het middelpunt, de Claſſis 't naaſte Rond, en dat van beiden de Synode van Noordholland. Rotterdam is in enen anderen cirkel gelegen: die is eerſt de Claſſis van Schieland, of de Conſiſtorien daar in begrepen, en haar grootſte de Zuidhollandſche Synode. Hadden ſy dan *circulaire Brieven* willen ſchrijven, dat moeſt geweeſt zijn aan de Kerkenraden van de ſelfde Claſſis, die daar alle even na toe zijn; zijnde in den ommeloop, of aan de Claſſis ſelf, die daar af het ware Centrum is: en verder niet. Maar dit is ene *eccentriciteit* of buitenſporigheit die tot geregelde ſigma te brengen is: ſy ſchrijven aan verſcheide Kerken, alle buiten haar Claſſis, en meeſt buiten haar Synodus gelegen; en noch meer buiten Holland; indien ſy niet noch verder zijn gegaan: gelijk eens die van Utrecht tot in Hongaryen ſchreven, om de geloofsgenooten daar te lande te waarſchouwen, datſe haare ſonen herwaarts niet en ſonden, onder Burman te ſtudeeren, wiens meerder Utrecht nooit gehad heeft in de Godgeleerdheid; hunne eigene Stad en Academie alſo verkleinende, uit verkeerden yver voor de waarheid. Immers hebben ſy al voorgegeven, datter ook Gravamina ſelf uit Duitſchland komen ſouden, om my over 't ſelfde Boek nieuwe ſwarigheid te maken. Ingevolge is 't dat ſy ook reeds op 't gene ſich beroepen, dat in *d'Acta Eruditorum* van Leipſich niet tot mijnen voordeel word geſproken, hoewel ſulx maar

eens

eens mans werk is, die dat heeft geſteld ſo als 't hem opgegeven is, ſonder dat het van anderen is nageſien ; want dat by die Schrijver geen gebruik is ; elk heeft ſijn werk, en dat alleen, en voor ſijne eigene rekeninge om het goed te maken, ſo daar op te ſeggen viel. Daarby heb ik reden te geloven, dat het Extract uit mijn Boek in die Acta geſteld, hier gemaakt is ; alſo ik ben verſocht geweeſt om het ſelf te doen, dewijle die van Leipſich 't Nederduitſch niet wel verſtonden. Siet ſo weinig heeft 'et te beduiden, daarmen ſo breed van opgeeft, als of een gantſche ſchare van geleerde mannen in verre landen 't Boek veroordeeld hadde ; dat maar eens mans werk is, die ſelf moet bekennen, dat hy ſelf de tale van het Boek niet ſo veel verſtaat, als hy nodig heeft, om den inhoud ſlechs te konnen melden. Maar om niet al te verre buiten deſen Cirkel uit te lopen : (ſoder Leipſich buiten is) aangeſien dat deſe Schrijvers ſo veel graden hier en daar, na 't hen beliefd, in hunnen Cirkel overſlaan daar ſy geenen Brief op paſſen, dat is menigen Kerkenraad, dien ſy zijn voorbygegaan; dat maakt hun doen noch meer verdacht. Gelijk mede, dat men wel in Druk ſiet vijf Brieven die ſy op den circulairen tot beſcheid gekregen hebben, als na hunnen ſin : maar waarom d'anderen mede niet, als die van Dordreght, Delft, Enkhuiſen, en ſo veel andere, daar 't antwoord ſo goed niet was ; indien het niet en is, dat ſe maar gewild hebben, al wat voor my quaad was onder 't volk te ſaayen, en alleenlik 't oordeel te doen gelden dat beſt over een komt met hun eigen. Maar waren d'andere dan ook geen Kerken, ſo wel als die ; en hebben ſy, door aan deſelve neffens d'andere te ſchrijven, hen ſelve niet daar voor erkend ? Moet dan geen ſtem getekend worden, dan die op 't Rotterdamſch of 't Utrechts klinkt. Is Gods Woord van die luiden eerſt uitgegaan, of is 't alleen tot haar gekomen ; dat de waarheid by hun oordeel ſtaan of vallen moet ? Wat is 't dan met dien circulairen Brief ? Niet ongelijk den genen, tot welken onſe Saligmaker ſeide ; *gy omreiſt zee en land, om ene Jodengenoot te maken* &c. Matt. 23: 15. 't gevolg en wil ik noch op hen niet paſſen. Die by ouds onder de Romeinen dus ongeregeld heen en weer, en 't land om en door liepen, wierden by hen *Circulatores* genaamd ; alle die binnen haaren cirkel niet en bleven, maar ſelfs niewe cirkels maakten : ende magh men heden op ſodanige die oude wet wel paſſen.

In

In Circulatores qui ſerpentes circumferunt & proponunt; ſi cui ob eorum metuor demnum datum eſt, pro modo admiſi actio dabitur. Paulo acto de extraord. crim. Dat wil ſeggen, dat 'er waren die met ſlangen omliepen, en daar van *circulatores*, dat is, omlopers genaamd wierden, welke men over 't leed dat ſy iemant aanbraghten, na mate van 't ongemak dat daar uit ontſtaan was, in reghten aanſpreken moghte. Martialis noemde *linguam circumlacutem*, dat is, *circulaire tong*, (in welkers plaats hier is een *circulaire Brief*, om by d'afweſenden voor tonge te verſtrekken) de gene die dertel en quaadſprekende was, ſeggende:

Vernaculorum dicta, ſordidum dentem;
Et fœdæ linguæ probra circulatricis
Poëta quidam clancularius ſpargit.

„ Hy ſluipt met ſijn gedicht vaſt hier en daar door 't land,
„ Vol van Jan Hagels praat, en vuil van tong en tand.

Onſe Rotterdammers ſtaan by hen ſelf overtuigd van diergelijke ongeregeldheid, mitsdien datſe *de Claſſis van Schieland* erkennen, als den naaſten cirkel, daar ſy deſe ſake willen voorſtellen, *om van daar als een Gravamen* in den grootſten cirkel, dat is, *op de Synodus van Zuidholland te brengen.* En dat was 't eenigſte dat ſy na Kerkenordre moghten doen. Dat geſchied zijnde, was het eerſt de tijd om 't van die Synode tot de anderen, en van daar voorts in derſelver onderhorige Claſſen, ende van de Claſſen in de Kerkenraden; en ſo wederom, gebracht te worden. Maar in deſen ſelf hebben ſy de grootſte ongeregeldheid gepleegd. Want wanneer ſy de ſake in de Claſſis braghten, was de circulaire Brief al omgeſonden; en de Claſſis willende, dat ook d'andere Kerkenraden onder haren cirkel behorende, daar op ſo wel als die van Rotterdam hun goedbedunken ſeggen ſullen: ſoude nu eerſt op den 1. Jul. zijnde Dingsdag derſelver adviſen inneemen; na dat hun voorſtel al voor 2, en 3. weken, op den name van de Claſſis als een Gravamen, niet alleen aan d'andere Claſſen, maar ook aan de Correſpondenten der andere Synoden is verſonden geweeſt.

So ongeregeld en ſo ongehoord als deſe Circulaire Brieven zijn, ſo zijn ook die GRAVAMINA. Want nooit is het in de Nederlandſche Kerk gebeurd, dat men heeft *Gravamina* geſteld over ſaken die

geſle-

gesleten waren, ofte tot vernietiginge van een Vonnis door een Classis of Synode uitgesproken; of tot beswaarnis, maar wel tot verlichtinge van swarigheden. Want men beoogt altijd met die *Gravamina*, *Levamina*; dat is verlichting van beswaarnissen: regel reght anders dan 't hier gaat, daarmen *Levamina* verandert in *Gravamina*, de rust in onrust; en uit vreede oorsaak neemt, om niewen oorlog aan te vangen.

Siet my nu eerst eens dese mannen aan, van welken sulke Brieven komen. Is 't niet van Koelmans volk geweest, die 't *Request* tegen my aan den Kerkenraad ingeleverd hebben, en welker namen boven aan getekend staan? En isser ooit mensche geweest, die meer onversettelike koppigheid tegen alle Kerkenordre heeft getoond? die onlijdeliker d'Overigheden en de Leeraars scheld? die algemeender door 't geheele land het volk beroert en de gemeinten scheurt? Wie daar het minst aan twijfelt, lese sleghs dat boekje dat hy onlangs met den naam van *Nederlands Ondergang* heeft uitgegeven; hy sal de andere niet behoeven. En heeft hy niet de stoutigheid gehad, met sijn volk, siende dat hun Request, tegen my ingegeven, so veel werkinge dede: dat hy tegen heeren gebod, van Utrecht wederom hier in de stad gekomen, op den Paaschdagh, onder de predicatie, recht tegen over den ingang van de nieuwe Kerk, in 't huis van Alexander Hinderson, sijn oproerig preken heeft hervat, voor ontrent 300. menschen; so my self de genen die daar tegenwoordig zijn geweest, getuigen? Ende is Brakel, schrijver van den *circulairen Brief*, niet sijne reghterhand, die hem met alle maght wederom poogt op den stoel te helpen: gelijk hy ook al meinde schier verright te hebben, wanneer hy Præses zijnde van de Synodus tot Leewarden, in den jare 1682. doch daar in verset wierd door 't beright dat ik (by toeval tegenwoordig zijnde) aan die vergaderinge gaf, uit de Acten onses Kerkenraads, en van Classis en Synode? De wraak daar over, van dien tijd af opgekropt, achten sy nu tijdig te volvoeren. Deselfde Brakel sprak doe, ongevraagd, in de volle Synode, daar ik stond, in 't aangesighte van de heeren Commissarisen van Staten *dat geen weereldlike Overigheid regt heeft om een Predikant af te setten.* Waar over hem de Stoel verboden zijnde, ging hy 'er evenwel na toe: ende ontquam de proeve van dat regt der Overigheid om

hem af te ſetten, door voorbede des Claſſis, en ſijne bedrieglike ſchuld-bekenteniſſe: daar hy naderhand in openbaren druk den ſpot mede dreef. 't Selfde heeft hy ook tot Rotterdam gepleegd; waaraf, als weereldkundig, ik niet nodig hebbe hier verhaal te doen. Maar heeft hy niet gepredikt en geſchreven, dat een Magiſtraat geenſins vermagh, een beroep door den Kerkenraad gedaan, te verwerpen; alſo dat rebellye tegen Koning Jeſus is, wiens Rijke ſy als Voedſterheeren moeten voorſtaan en beſchermen? Wat man is Brakel dan, die ſelf een Dienaar van den Koning Jeſus zijnde, des ſelfs beroep op ſijn perſoon na Rotterdam in 't eerſt heeft derven afſlaan? Ende moght Brink, wanneer hem Koning Jeſus door den Kerkenraad van Rotterdam van Utrecht derwaarts riep, en de Voedſterheeren ſelf 't beroep al hadden toegeſtemd; echter ongehoorſaam t'Utrecht blijven? Kan nu Brakel noch met ſulken man gemeenſchap houden, om den circulairen Brief met ſijne laſterſchriften voort te ſetten? van Ottelen tot Woerden, opſteller van 't Gravamen in ſijn Claſſis, is van heerſchappye (op het ſachtſte geſproken) over 's Heeren erfdeel ook genoeg bekend. Van Brink tot Utrecht heb ik meer te ſeggen dan de tijd nu lijden kan. Die twee Profeſſoren hebben mede hun beſcheid noch niet. Ondertuſſchen weet een ieder wel, wat onruſt menigmaal tot Utrecht is verwekt geweeſt, door luiden van dien ſtijl als deſe mannen zijn. Maar iſſet te verdragen, dat ſy ons de wet hier ſtellen, en my van *godslaſtering* beſchuldigen, die ſo ſorgvuldig en eerbiedig voor Gods eere ſtrijde: en dat ſy ogen ende oren voor godslaſteringen ſluiten, die in hunne ſtad openbaarlik gehoord, geſchreven en geleſen worden, en door den druk alom verbreid? Vindmen in de Legenden der Papiſten, of den Alkoran der Turken, of den Talmud der Joden, meer bewijs van bygelovigheid, meer grove leugens, meer gruwelike laſteringen tegen God en ſijn geheiligd Woord, als in de boeken van Simon de Vries? Nochtans heeft hy met ſijn eigen kalf ſoo niet alleen geploegd; als blijkt uit d'invoegſels daar hy my wil weerleggen, die men wel kan ſien dat van ſijnen geeſt niet zijn. Wat? lees ik niet in ene Oratie van Johannes Woollaſton, *de Diabolo*, dat is van den Duivel, in Sept. 1691. opentlik in de hoorplaats van de Hoge ſchool aldaar gedaan: hoe hy ons te laſte legt, dat wy den Duivel geen werkinge in de weereld toeſchrijven; en daar uit beſluit, dat

dan

dan ook *brevi nihil Deo*, in korten ook voor God niet meer te doen sal zijn? Meinen wy dat Manes duidliker gesteld heeft, dat beide beginselen, van goed en quaad, van de selfde noodsakelikheid zijn? *De Duivel kan niet doen*, Ergo *God kan ook niet doen*. Onverdraaglike Godslasteringe! En dit verdraagtmen evenwel, dit prijstmen, dit doetmen drukken, en dat tegen my. De Brief van Groeningen geeft ook voedsel aan deselfde gedachten: seggende, dat mijn schrijven tot geen ander einde strekt, wat de nature van de saken aangaat, dan *om Atheistische geesten en profane menschen dat genoegen aan te doen, 't welk voor sich dieven en moordenaars door inbeeldinge souden wenschen, dat nergens in de weereld dienaars der Justitie en beuls gevonden mogbten worden*. Dat is: gelijk dieven en moordenaars wenschen, datter geen beuls noch diefleiders moghten zijn; om dat de Reghters sonder deselve hen niet souden konnen straffen: dat also ook d'Atheisten en profane menschen wel souden willen datter geen Duivel ware, die hen quaad konde doen; dewijle God de menschen niet kan straffen sonder Duivel. So is de Duivel dan so nodig als God self; gesteld zijnde, dat in den verdorvenen staat des menschen sijne reghtveerdigheid so wel moet plaats hebben in het straffen, als sijne barmhertigheid in 't vergeven van de sonden. Nu wil ik wel sien hoe die broeders dese tale van Godslastering bevrijden sullen; of hun seggen in de voorverhaalde woorden van 't gevolg, dat ik (so my dunkt) met goede reden daar uit trekke. Wanneer ik dan de leere van alsulke Leeraars en bekende leden der gereformeerde Kerken tegenspreke, daar de leere onser Kerken geenen grond noch wegh toe leid; dan word ik beschuldigd, dat ik de gereformeerde Kerk beschuldige. Sy die so yveren, alse voorgeven, voor de leere, en de eere onser Kerken: laatse't niet op my verhalen, die daar sulken sorg voor drage; maar veel eer degenen straffen, die so leeren, dat het ons tot schande strekt: op dat wy reden hebben te geloven, dat hun voorgeven ernst is. Maar wat sullense seggen, indien ik tone, dat Gods H. Woord van hen ontheiligd word, even daar in datse my daar af beschuldigen? Want wat is doch die *schrikkelike verdraayinge, ten spotstellinge en bespottinge der H. Schrifture*, die men my in de circulairen Brief te laste legt? Den sin anders duiden dan van ander gedaan is, d'ongerijmdheid der gemeene uitlegginge aanwijsen, en 't gevaar

te tonen van de waarheid dus ten toon te ſtellen; met ſtijl en woorden die de ydelheid daar af te kennen geven: dat noemen ſy verdraaijing en beſpottinge, en ten ſpotſtellinge der H. Schrifture. So is dan d'uitleggінge der Schrifture de Schrifture ſelf, en 't gevoelen van de Leeraars even weerdig als Gods Woord? Loopt dat nu niet een goed ſtuk weegs na 't Pausdom toe? So ſpreken die van Leewarden in hun Gravamen ook. Die willen uit den name van *de Frieſche Kerken* proteſteren. Wat Kerken? zijn dan vijf of ſes Predikanten, (of laat het de geheele Claſſis of Synode zijn,) gelijk die van Groningen) de Frieſche Kerk? zijn de Kerken wel van 't Boek ſelf onderreght, door de genen die ſo roepen van de Kerk? Ja: van 't gene in mijn Boek niet ſtaat, van 't gene daar in kraghtiglik weerleid word; als, dat ik daar in leeren ſoude, dat 'er Duivel is noch Hel. Van waar heeft anders de gemeene man dat ſeggen, dan van de genen die hen door ſodanigen beright afkeerig maken, om 't Boek niet te leſen, en den man niet te groeten, veel weiniger te horen, die ſulken boſen Boek ter weereld braght? Die hen daar tegen alles in de hand ſteken wat maar vuils tegen my uitkomt, of tot mijn nadeel uitgeſproken, of ook noch maar ondernomen is; om my door vooroordeel des te groter ongunſt te verwekken: maar wanneer hen 't een of ander uit mijn Boek, of aangaande mijn gevoelen word gevraagd, alsdan doorgaan, ſonder woord te ſpreken.

Weten ſelf een deel van deſen hoop, dien men tegen my opmaakt, wel te ſeggen, wat Gods woord is? Geen wonder ſo het volk geloóft dat ik d'Overſetters qualik handele: nadien ſy meerendeels niet anders weten, of het is, van die by ouds beroemde *tſeventig*; gelijk my ſulx wel van voorname ledematen ſelf is voorgeworpen; ſelf heeft een Rechtsgeleerde in Frieſland daar op met een ſchimpdicht door en door geſpeeld: niet anders wetende, of die vermaarde tſeventig zijn d'overſetters van den Nederduitſchen Bijbel. Nochtans is hem dat lichter te vergeven, dan dat onder Predikanten ook gevonden worden die ſo ſpreken; en die ik noemen kan. Is 't niet een beklagelike ſake, dat uit ſulken oorſpronk *circulare Brieven* en *Gravamina* ontſtaan, of ten minſten voortgeholpen worden, om met yver ſonder kennis (op het beſt genomen) tegen my en mijnen arbeid aan te woelen? Och wiſten ſy alle watſe doen of ſeggen, ſo wel

als

als ik weet wat ik heb geſchreven! Doch die hen tegen my (waarom ſeggen ſy niet, tegen de Claſſis) opmaken, doen noch groter quaad. Alsmen dat noemt, *op te komen tot de hulpe des Heeren*, (uit Right. 5: 23.) gelijk die van Leewarden in hunnen Antwoordsbrief; is dat dan geen misbruik en ontheiliginge van Gods woord? Is dat *wacht houden* op de kudden, gelijk de circulaire Brief dat woord gebruikt, wanneermen ſijnen medeherder van alle kanten op het lijf valt om te ſlaan, en hem van de ſchapen (daar hy altijd trow plagh by te weſen) wech te jagen? Is't verdragelike taal, welke die van Utrecht ſpreken; dat ſy deſe bitterheden plegen *uit ene hertelike voorſorge voor den welſtand van Gods Kerke, liefde voor de Kriſtelike Waarheid, en autoriteit van Gods H. Woord; en inſonderheid voor de eere Gods, en tot ontlaſtinge van hun gemoed*: te weten van de galle daar het dus van over loopt, dat die ſulken hoop van laſterboeken vult. Is't de geeſt des Heeren, die hen ſo doet yveren: waar is die *ſachtmoedigheid*, met welke ſy te onderwijſen zijn die tegenſpreken, om hen te doen ontwaken van den ſtrik des Duivels, tot erkenteniſſe van de waarheid? 2 Tim. 2: 26.

Maar ik ga nu verder noch bewijſen, dat dit ganſche werk is een complot en opgeſtemde ſaak; om ſich binnen met die kraght van buiten te verſterken; en te ſamen de gelegentheid, die nu ſchoon ſtond, te misbruiken tot vermeeſteringe van de genen die de leere van des Cartes en Coccejus volgen: 't gene eens en andermaal miſlukt; door die van Amſterdam voornamelik geſtuit was, met dat Vredens verdragh in den jare 1676: opgeright. En om dat in Frieſland korts na mijn vertrek de ſaken van Coccejus en des Cartes (daar ik t'onreght ſo veel om geleden hadde) ſeer voorſpoedig voortgeſlagen, en ten hoogſten top (ſo't ſcheen) gereſen waren: ſo moeſt het droevig ſchriftgeſchil, onlangs aldaar ontſtaan, van daar verſpreid, en nu aldaar by Kerk en Staat ter neer gelegd; wederom ter bane zijn gebraght. Voorts alle die geſchillen, welken alle Claſſen en Synoden in de Nederlanden nu al lang beſloten hadden voorts te laten ruſten; in de boſe boeken van Koelman, Leidekker, Brink en huns gelijke weder op gehaald, en op 't hatelikſte doorgeſtreken: drijvende met een, dat mijne ſtellinge voor een onvermijdelijk gevolg van al te vrye Filoſofie, en beſonder van Deſcartes (daarmen Hobbes en Spinoſa onder menght)

te houden zijn. En wat die uitlegginge ſommiger Schriftuurplaatſen betreft, waarin ik vryheid neme van de meeſtgebruikelike te verſchillen; dit, ſeggen ſy, is nu 't vervolg der vryheid die men aan de volgers van Coccejus nu begonſt heeft toe te laten. Daar uit meinen ſy te tonen, dat het tijd is om hen in te binden; of (het gene ſy noch liever ſagen) uit te ſetten. De boexkens geven dat den Leſer klaarlik te verſtaan; ſo dat ik 't hier wel veilig ſeggen magh: en daar en boven zijnſe my bekend, die hier komen ſulken tale door de Stad verſpreiden: die Stad, daar de Dam gelegd is die den eerſten toeleg heeft geſchutt; ende nu een man gevonden is, die een boek ter weereld braght, daarmen ſtof in vind, om groot en klein daar tegen in te neemen, en ſo 't oude werk met niewen lift en kraghten te hervatten. De hardſte volgers van Coccejus, en die meeſt na ſijnen ſtijl d'uitleggingen der Profezyen ſchikken, zijn mede niet te vreden, dat ik Daniel, ten proeve mijner gedachten, ſeer verſcheiden van de hunne, heb aan 't licht gegeven; ende in de Voorrede d'ongematigdheid in deſen, ſo wel als die van d'anderen, mispreſen. Dus willen ſy liever my al mede tegenvallen, en proeven van reghtſinnigheid, ſo wel als d'andere, geven; (ſo ſy die daar voor aanneemen willen, daar ſy echter ander blijk van geven) dan my, die ſo veel om hen geleden hebbe, te helpen lijden, of ten minſten te verſchonen. Nochtans ſo heeft alhier tot Amſterdam de meeſt gematigde party altijd de overhand gehad, en heeft ſe noch. Die voor geen ding ter weereld meer vervaard, als ſcheuring in de Kerk, ſteeds uit is, om al 't gene dat daar toe kan voedſel geven, in 't begin te ſmoren. En ſo doende ſorgt ook niemand voor de waarheid beter dan ſy doen: want die word betragt in liefde; en bewaard in eenigheid des Geeſtes door den band des vredes. So komt 'et dat de Claſſis met my niet ſo bijſter heeft gehandeld als het die wel wenſchten, welke nu met ongewone middelen, de langgewenſchte ruſt op 't niew verſtoren. Welke zijn, gelijkmen ſiet, ene heimelike tſamenſtemming, die nu uitberſt, om ſich ſterk te maken; openbare ophitſingen, om malkanderen aan te ſetten; onvermoeide pogingen, om d'Overigheid tot hulp te krijgen; en allerleye middelen, om de gemeenten in beweeginge te houden. 't Is veel geſeid; maar tot mijn geluk in al mijn ongeluk, dat het geen bewijs behoeft. Des wil ik hier van ieder ſtuk maar een en ander ſtaaltje tonen.

De

De t'ſamenſtemminge blijkt uit dien, dat het Requeſt, de circulaire Brief, en die twee andere, van Utrecht en van Rotterdam, op eenen ſelfden dagh en ure in den Kerkenraad tot Amſterdam zijn ingebracht; en dat men ſulx te voren heeft geweten en geſeid: dat ook die *circulaire Brief*, na Utrecht eerſt beſteld, van daar aanſtonds na Amſterdam geſonden, en door iemand, des verſocht, met advys van anderen, alhier in druk is uitgegeven; enige dagen eerder dan deſelve ſchriftelik door die van Rotterdam geſonden was. Het blijkt noch verder uit de nette overeenkomſt van den inhoud en den ſtijl der Brieven en Gravamina, die tot mijn verderf zijn uitgeſchreven en omgeſonden: ſo als boven al genoegſaam is getoond.

D'ophitſinge blijkt noch daarnevens als de dagh, door d'uitgedrukte woorden van den circulairen Brief: alwaar ſy op het einde ſeggen, *Eerwaarde heeren en broederen, dit hebben wy nodig geacht U E. te communiceeren; verſoekende U E. op 't vriendelikſte, uwe gedachten daarop, en hoogwijſe conſideratien te verſtaan; om ons met malkanderen te conformeeren, en inſonderheid op uwe eerſte Synodus te willen brengen; en nu de waarheid ſo geſchonden word, ſelfs in onſe Kerke, te ſamen als met een hert op te komen tot de hulpe des Heeren.* Ende daarna noch in hunnen naderen Brief aan den Kerkenraad van Amſterdam, ſoeken ſy de ſelve met kraghtige ſmeekwoorden op te maken tegen de Claſſis, en tegen haar ſelve; om 't vonnis dat ſy hadden helpen geven, te herroepen. *Wy bidden U Eerw., die ene Moederkerk zyt in Iſraël, de grootſte en aanſienlixte Gemeente van geheel Nederland, van ouds getrouw in de waarheid, ende een voorbeeld voor andere, in den naam onſes heeren J. C. om de eere Gods, liefde Chriſti, en de H. waarheid, komt doch uit tot de hulpe des Heeren &c* Hoe weten ſy hier nu de Kerk van Amſterdam te *moederkerken*, daar men ſeer wel weet, dat ſy veel een ander gevoelen van haar hebben. Hoe *getrow* is die nu *in de waarheid*, en dat *van ouds*; ſo ſy maar haare eerſte liefde neffens haren medebroeder wil verlaten. Die van Utrecht deſgelijks brengen die van Amſterdam te binnen, dat ſy de Claſſis wel ver eeſteren konnen, alſo ſy *daaraf het grootſte gedeelte uitmaken*; en datſe derhalven moeten *uitwerken, dat de tijd mijner ſuſpenſie verlengd werde &c.* De Kerkenraad tot Middelburg, door die van Rotterdam eerſt opgemaakt, belooft in haren antwoordbrief, *alle devoiren aan te wenden, dat alles door de Claſſis*

van

van Walcheren moghte werden aangewend, om de Kerkenraad van Rotterdam in dit haar pieus oogmerk te ſterken: als of ſy, die anderen eerſt hebben opgemaakt, noch verſterkinge van noden hadden. 't Selfde antwoord krijgen ſy van Utrecht ook: welke dien nieuwsuitgevondenen circulairen Brief, *om haar voortreflikheid wille in hunne Conſiſtoriale Acten hebben geinſereerd*; om daar oud te worden. Vorder is dit wat beſonders, dat de Claſſis van die ſtad door dien Kerkenraad met die van Rotterdam te rade gaat, *aangaande 't ſchrijven van den Claſſicalen Brief aan die van Amſterdam, en hoe daar door beſt uit te werken het* ONDERLING CONCERT. So maghmen dan geloven, dat de Claſſicale Brief van Uitrecht een Conſiſtoriaal maakſel is van Rotterdam: en deſe derhalven eer voor *moederkerk* te achten, die ſo wel de Claſſis als den Kerkenraad van Utrecht raad ſal geven, hoe men d'Amſterdammers, als een deel kinderen, tot herroep ſal brengen, van 't gene eens met mannelik beleid is vaſt geſteld. De Leewarders betuigen, datſe *ſeer genegen zijn, om de handen met* die ſchrijver van den circulairen Brief *in een te ſlaan, en op te komen tot de hulpe des Heeren, en alles toe te brengen* wat moghelijk is. Sy *ſullen ook*, ſeggenſe, *niet manqueeren, om de ſaak verder in hun Claſſis voor te dragen, en per modum gravaminis op de E. Synodus te helpen brengen.* Ook hebben ſy 't gedaan; op ene wijſe die om hunder eere wille beſt alhier verſwegen word. De Groningers die *danken God* ten hoogſten, voor alſulken yver als die circulaire Brief te kennen geeft; met verklaringe, dat ſy *eenparig toeſtemmen en voor goed keuren hare Reſolutie, ſo als die legt, in alle haar deelen en clauſalen: ſullen ook van hare kant alles daar henen ſoeken te dirigeeren by de Claſſis, dat deſe ſake van daar by wege van een Gravamen op de Synodus moge worden gebracht.* Sy hebben mede daarin woord gehouden. Hier by ſtaat in 't byſonder aan te merken, dat die van Buren wel eenvoudiglik bekennen, dat hun Gravamen door den Rotterdammer Brief veroorſaakt is. Want ſy ſeggen, dat *by die gelegentheid de ſaak in ernſtige deliberatie gebracht is.* Uit alle 't welk nu klaarlik is te ſien, voor eerſt, wat al bewegingen die eene Brief heeft uitgewerkt. Daar na, hoe licht dat mannen van de Kerk zijn aan den gang te helpen, als het ſlecht de naam heeft van *de hulpe des Heeren*, en den ſtrijd voor 't allerheiligſte geloof.

Maar met wat wapenen? die behoren hier niet vleeſchelik, maar geeſte-

geeſtelijk zijn. Doch ſo ſietmen niet alleen geen andere dan vleeſchelike voorſlaan, maar ook geen andere ter hand neemen, dan om d'Overigheden aan te lopen, dat het Boek verboden werde; op welke wijſe de Papiſten ook gewoon zijn de boeken van de ketters te weerleggen. Daar toe zijn d'Overigheden op verſcheidene plaatſen aangelopen, meeſt van ſulke die het Boek niet leſen willen; maar uit horen ſeggen dat verfoeyen. Die van Niewmegen, hoor ik, willen dat men 't ſal verbranden: (want hun Gravamen, gelijk ook dat van Kampen, heb ik tot op heden niet geſien) niet om het uit de weereld te helpen, alſo het al te ſeer vermenigvuldigd is; maar om te betuigen de verfoeilikheid van 't Boek, dat hen ſwaarder vallen ſal te tonen, dan 't verbranden. Ondertuſſchen weet ik niet, dat het ergens noch verboden is; dan dat iemant my bekend ſulx tot Zutphen by den Magiſtraat belopen heeft. Ik danke God, dat ik nooit mijne ſtem gegeven hebbe, om enig boek, om der leere wille, te verbieden. Van welk bedrijf en oordeel ik wel veel te ſeggen hadde; maar dit papier en deſe tijd is daar toe veel te klein. Ondertuſſchen is het dit alleen noch niet; maar men heeft de hoogſte Maghten aangelopen, en geroemd op enen ſterken arm, die my drukken ſoude, ende met my alle die van Niewigheid beſchuldigd worden. Ja 't heeft iemand in die zameninge van Gedeputeerden, uit de ſamentlike Nederlanden tot het naſien van de Schriften der Synode Nationaal en der Overſetters, hard daar op gedrongen, dat men over my aan den Koning klagen ſoude. Maar 't beſt was dat die toeleg by de anderen verworpen wierd. Op ſulken wijſe ſoekt men my te wederleggen; die my ſelven met alſulke middelen niet en ſoeke te behelpen, nocht ooit in al den tijd deſer opſchuddinge, hoge of laege Maghten heb om byſtand aangeſproken, om my tegen kerkelike handelingen te beſchermen: maar alleenlik om my ſelven ter verantwoordinge te ſtellen, of daar toe verlof te ſoeken, of om hunne bevelen te verſtaan.

Ik ſeide noch voor 't laatſt, dat het volk is opgemaakt, om van my af te ſien, ja tegen my aan te gaan, door verſcheidene middelen; welker geene ik nu noemen wil, behalven dat Requeſt. Men heeft enige weken lang in 't werk geweeſt, om 266. menſchen op te lopen, van ontrent de 35000 ledematen onſer nederduitſche Kerk tot Amſterdam; welker meerder deel op een papier apart getekend hebben,

daar 't Requeſt niet by was; en de tiende niet ſal konnen ſeggen, wat hy heeft getekend, nochte een van allen die 't Requeſt verſtaat. Want mitsdien dat het meeſt al onbekende en geringe luiden zijn: wat weten die van *grieven*, van *lecture*; van *ſatyriſch*, van *trotteeren*, *aggraveeren*, *conteſteeren*, *æquivalent* en *æquivoque*; van *affronteuſe perioden*, van *dogmatiſeeren*, van *proteſtatie actui contraria*; en diergelijke vreemde woorden meer? Verſtaan de verſtandigſten onder hen wel 't onderſcheid en ordre van de kerklike handelingen, in Kerkenraden, Claſſen en Synoden? En wie heeft hen dat ſo net beduid, in wat voegen mijne ſaak aldaar behandeld is? Die enigſins of meeſt bekend zijn, zijn bekend voor Koelmanniſten. Juriaan Geersma, wiens naam boven aan ſtaat, heeft beſtelde oefeningen tegen my gehouden, op de Weſterhall. Waar uit dan wel te ſien is, hoe het niet dan opgemaakt en opgeraapt werk is, dat ſo veel heeft konnen gelden, om het in den Kerkenraad te ontvangen, ende nevens ſulken circulairen Brief tot verlenging of verſwaring van mijn leed te laten dienen. O! hoe geruſt ben ik, dat ik my ſelve, doe ik konde, nooit met ſulke middelen beholpen hebbe: en noch al ſo lang te voren een Requeſt, dat voor my was, wanneer het my ter ooren quam, met allen ernſt belett hebbe, dat de tekening niet voort en ging. Want ik wilde my met anders voorſpraak niet behelpen; noch den minſten ſchijn geven van oproerigheid; 't welk ook de reden is geweeſt, ſo ik bevinde, (behalven dat ſy twijfelden aan mijn behagen, en de kortheid van den tijd) dat het laatſte van geen meerder handen is getekend, 't gene men na 't inleveren van dat ander tegen my, terwijl ik ſelf in Frieſland was, had ingeſteld, en na 't einde mijner ſuſpenſie aan de Claſſis inleverde. En evenwel, van hoe veel ſachter geeſt ſy waren die dat beide ondernomen hadden; en hoe billik hun verſoek, tot ſtichtinge en niet tot nederwerpinge, tot vrede en niet tot verwerringe, tot handhavinge, niet tot verbrekinge van 't beſluit des Claſſis aangeſteld: dat magh een ieder die het luſt (want het nu mede in druk is) met den eerſten opſlagh ſijner ogen ſien. Daarenboven is my achterna gebleken dat het eigen reedſel was, geſteld van die 't getekend hadden, en getekend van degenen die 't verſtonden. So veel minder reden was 'er dan te ſeggen, dat ik de Gemeinte tegen hadde.

Alles gemerkt, ſo is 't genoegh te ſien hoe 't met dit ganſche werk

geſchapen is. Een groten ophef en een breed beſlagh, veel in den ſchijn, en weinig in het weſen: om de weereld te misleiden en 't land te beroeren, door gerucht en geroep, als of daar grooten brand ware, dien ſy willen ſchijnen te verhoeden, middelertijd dat ſy dien noch meer ontſteken; en dan roepen, Brand, Brand, Brand. Want hoe groten ſchijn het heeft van dat Requeſt, als of my de Gemeinte tegen ware; wat heeft 'et te beduiden? het is van 135. naawlix een: en die noch ſo lang en moeilik opgeſocht, en ſommige in onweetenheid, andere door miſnoegen op mijnen yver tegen ſcheurſiekte en ſluipvergaderingen, aangevoerd. Maar 't ſchijnt al vry wat meer te zijn, ſo vele Kerkenraden, ja geheele Claſſen en Synoden. Ja ſeker, in den naam: maar in den grond ſo is het anders niet, dan dat de boſe drift van weinig menſchen die beroerten heeft verwekt. Neemt uit weinig ſteden hier en daar een of twee Predikanten wech; laat geen circulaire Brieven omgaan, noch hier in de ſtad zijn, die met ſulk volk toehouden: het ſal alles in ruſte zijn. En op dat de Leſer weten magh, dat de naam van Claſſen en Synoden meermaals op die wijſe is misbruikt: een leevendig exempel is daar af die ſelfde Brink; die de Claſſis van de Seven Wolden wiſt te leiden, om hem wat hy wilde, en op hunnen naam te laten ſchrijven, 't gene niemant dan hy ſelf alleen geleſen heeft. So veel wiſt 'er de Claſſis af. Nu is hy wech; en de Claſſis leeft in diepe ruſt. Maar hoe is dat moghelik, ſult gy ſeggen, ſo alle d'andere leden van de Claſſis geen kinderen zijn? Geen kinderen, 't is waar: daar zijnder die het hem wel leeren ſouden. Maar by de reghte wijsheid is de meeſte ſedigheid, en den grootſten yver by 't geringſt verſtand. Heeft iemant d'onbeſchaamdheid dan, dat hy het derf beſtaan; heeft hy ſchijn van heiligheid; weet hy ſijnen ſlagh waar te neemen, wanneer hy ſijn volk binnen, en die hem ſouden tegen vallen, buiten de vergadering bevind; hy heeft extracten uit het een of ander boek gemaakt, waar van d'Auteur den naam heeft dat hy Carteſiaan of Coccejaan is, en de meeſten zijn van anderen drift: die voorgeleſen, met hevigheid en verdraayinge van ſin en woorden, verkreupeld van den reghten tſamenhang der rede; ſo neemt hy d'oren en de herten in, om te beſluiten, gelijk hy voor ſlaat, dat men ſo en ſo met ſulken boek of ſchrijver handelen ſal. Daar word commiſſie gemaakt: en op wien dan nader dan den man, die

reeds het ys gebroken, en het brood hen voor geſneden heeft? op goed gelove gaat dat dan ſo door. So is't gegaan in de Claſſis van Woerden. Van Ottelen, aanſienlik daar geſeten, leeſt met byſonderen opheſ enige dingen voor uit een papier: men gelooft dat ook mijn Boek ſodanig is als hy daar leeſt; ik ben daar ſelf niet by, en vreemd; onkunde maakt onminne: en ſo word dat geſchrifte, van hem dus te voren opgeſteld, een Gravamen van de Claſſis. Tot Leewarden is 't even eens gegaan: daar komt een circulaire Brief uit den Kerkenraad van Rotterdam. 't Is voor die van Leewarden ene eere, mede in dien Kreits te zijn beſchreven. De beleefdheid brengt nu mede, dat die Brief beantwoord werde. Dat wil Weſſelius wel doen. Daar na als 't tijd word om *Gravamina*, ſoder iemant hebben moghte, ieder op ſijn Claſſis in te brengen: (hoewel de gewoonte in Frieſland niet en is, dat die eerſt in de Kerkenraden dienen, en daar uit in de Claſſen komen moeten) ſo ſteltmen ſleghs by monde voor, *of men in de Claſſis niet ſal ſpreken van een Gravamen over 't boek van Bekker*? De Predikanten zijn het eens; dies gaat dat ook by d'Ouderlingen in 't gemeen ſo deur. Daar op gaan ſy dat ſchrift opſtellen, dat nu een Gravamen heet; en ſonder 't in den Kerkenraad te leſen, reghtdraads in de Claſſis brengen, op den name van den Kerkenraad. Sy ſeggen daar ook by, dat ſe bewijs willen geven van 't gene dat ſy hatelijx daar in tot nijnen laſte ſeggen. Eenige, en meeſt van d'oudſten, willen 't Boek ſelf eerſt noch onderſoeken; maar de meeſte hoop zijn wel te vreden in d'aanbiedinge des Kerkenraads, dat is, der Predikanten, ſonder eens 't bewijs te eiſchen: en ſo word het een Gravamen van de Claſſis. Siet een Claſſis dan daarna, dat ſy is misleid geweeſt; hare achtinge is nu gewaagd; en moet voortaan behouden worden: niet licht wil men komen tot vernietiging van 't gene eens beſloten is; allenelik hier na niet meer. Ondertuſſchen die ſo onder hunne handen raakt, die heeft dat dan vaſt wech, ende magh ſich trooſten met een goed gewiſſe, ſo hy ſich niet ſchuldig vind; met Paulus ſeggende, *als verleiders, en nochtans waarachtige.* 2 Kor. 6: 8.

Gy ſiet dan wel, Beſcheiden Leſer, dat d'aanſienelike naam van Kerkenraad, van Claſſis of Synode, geen bewijs kan geven, dat een Boek in waarheid van die Vergaderinge ſo bevonden is, om iemand uit alſulken oorſake te verketteren. Maar ſy ſeggen, dat in deſen ſulke

net-

nettigheid van order niet te houden is, daar een gemeene brand ontstaat, en dat elk moet toelopen om dien te blusschen. 't Is wel: maar siet dan eerst, waar is die brand? wie heeft de kolen aangeblasen, en turf en hout aan 't vuur gedragen? Men sal dan niet naar Amsterdam, maar voornamelik na Rotterdam, en Utrecht moeten lopen, om dien hevigen brand te blusschen die van daar op 't niew ontsteken word. Laat sien of sy woord sullen houden, die beloven datse so gereed sullen zijn, dergelijke meestering van ons te lijden als sy over ons bestaan te oefenen: gelijk als die van Utrecht trouwens, op het einde van hunnen Brief verklaren, dat sy sulx *met dankseggínge ontmoeten* souden. Wy hebben nu gelegentheid, om eerlang daar af een proef te nemen, en den brand in hunne Kerk te komen blusschen. Dat is, het sal ons weiniger aan stoffe ontbreken, dan sy voorgeven onder ons te hebben, om tegen in 't INBLYVEN van sulke Protestanten in den Dienst te protesteeren. Willen sy die dan ook affetten, so salder in verscheidene voorname Kerken deser Nederlanden grote verandering ontstaan, en vele plaatsen open raken, die men met vredsamer Predikanten sal soeken te voorsien. Maar isser in de Kerk geen order op den brand? Is die daar ongelukkiger in dan de burgery van Amsterdam; daar elk niet magh toelopen om den brand te blusschen; maar die in de wijk daar toe besteld zijn: op dat de menigte en wanorder geenen hinder doe, daar elk niet by komen kan; en geen brandstichters en dieven sich onder de brandblusschers en vermengen. So ook (ik spreek hier Amsterdamsch) elk blijve in sijn eigen wijk, so daar brand is: 't welk ik gelove ja, en gind'er meer dan hier: maar staat af van ons, gy die met den lontstok aan komt lopen om den brand te blusschen.

Maar de kerklike saken gaan so niet, wilmen seggen, als voor Reghte. Dat is waar: en 't Reght self word op alle plaatsen niet op eenen voet gehouden, noch na eenerleye wetten ook gepleit. Nochtans moet reght reght wesen, en onreght onreght; en voor al geen minder reght by predikers van Gods geregtigheid, dan by 't Koninkrijk van dese weereld te vinden zijn. Wat reght sullen onse mannen hebben, om de Oversten en Righters der aarde opentlik (gelijk sy geerne doen) self over saken van 't gerighte en regeeringe op stoel te bestraffen: so sy selve hen 't woord in den mond geven, om desgelijx te seggen, dat

de

de ſtijl van Reghten en van Regeeringe van geheel anderen aart is dan die van de Kerk, en daarom na deſelve regelen niet geſchikt kan worden?

Derhalven kan de *gemeinſchap der Heiligen*, waar op ſich die van Utrecht in 't begin van hunnen Brief beroepen, hen geenſins *verplighten*, om aldus *te waken voor den welſtand van ons Zion*, op ons *acht te geven*, ende ons te *waarſchouwen*, gelijk ſy 't noemen. Want dat ſoude hen betamen, ſo wy ſelve niet en wiſten noch in acht namen: *'t gene tot nadeel en verbrekinge* dient: Maar daar het bekend is, en de wachters niet en ſlapen, ſtrekt ſulk doen maar tot verwijt, en bewijs van overheerſchinge, en verwerringe van alle goede ordre in het Rijk van Jeſus.

Voor 't laatſte komt my wel te pas het gene die van Rotterdam in hunne *Nadere Miſſive aan don Kerkenraad van Amſterdam*, tot hunder verſchoninge ſeggen: van den Altaar, welken de twee en een halve ſtamme der Iſraeliten hadden opgeright: waar af d'hiſtorie by Joſua cap. 22. omſtandiglik te leſen is. Want ik ſelf al dikmaal gedacht hebbe, dat mijn Boek heden even ſo den Broederen in 't ooge liep, als doe den Altaar: en dat het noch in 't einde even eens daar mede ſal vergaan. Dat is, die grote toeſtel om van alle kanten my den oorlog aan te doen, ſal daar noch op uitkomen, alſmen eens de ſake in den grond wil onderſoeken, dat ik voor de ſuiverheid en eenigheid des kriſteliken Geloofs met dit Boek op ene ſonderlinge wijſe ben beſorgd geweeſt. En dat het noch *een getuige* ſal verſtrekken *tuſſchen ons, dat de HEERE God is*, dat zy alſo. Amen!

B. BEKKER.

Geeindigd in Amſterdam
den 9. July 1692.

DRUK-

Drukfeilen die den ſin verbÿſteren, aldus te verbeteren; b. is te ſeggen van boven; o, van onderen te tellen.

			ſtaat	*daar moet ſtaan*
Pag. 4	Lin. 17.	o	kan	konde
— 8	2.	o	maar	magh
— 12	1. 2.	b	Abbrink? En is die vriendſchap ooit gebroken? Eer niet, dan tſedert my van jongs op	Abbrink my van jongs op geweeſt is? En is die vriendſchap ooit gebroken? Eer niet dan tſedert
— 13	7.	b	meer	wederom
— 16	2.	b	hy heeft afgedaan, die my niet alleen	Sy die heeft afgedaan; niet alleen
— 20	10.	o	hebben	hadden
— 21	10.	o	maar	meer
— 23	7.	o	als of ſer waren	als of ſer niet en waren
— 43	5.	b	So ik doe	So ik dole
— 46	13.	o	tot geregelde Sigma	tot geen geregelde figuur
— 47	3.	o	alle die	als lieden die
— 48	2.	b	*demnum — admiſi*	*damnum — admiſſi*
——	——		*Panlo acto*	*è Paulo Acto*
——	7:		*circumlacutem*	*circumlatricem*

de ſtijl van Reghten en van Regeeringe van geheel anderen aart is dan die van de Kerk, en daarom na deſelve regelen niet geſchikt kan worden?

Derhalven kan de *gemeinſchap der Heiligen*, waar op ſich die van Utrecht in 't begin van hunnen Brief beroepen, hen geenſins *verpligten*, om aldus *te waken voor den welſtand van ons Zion*, op ons *acht te geven*, ende ons te *waarſchouwen*, gelijk ſy 't noemen. Want dat ſoude hen betamen, ſo wy ſelve niet en wiſten noch in acht namen: *'t gene tot nadeel en verbrekinge* dient: Maar daar het bekend is, en de wachters niet en ſlapen, ſtrekt ſulk doen maar tot verwijt, en bewijs van overheerſchinge, en verwerringe van alle goede ordre in het Rijk van Jeſus.

Voor 't laatſte komt my wel te pas het gene die van Rotterdam in hunne *Nadere Miſſive aan don Kerkenraad van Amſterdam*, tot hunder verſchoninge ſeggen: van den Altaar, welken de twee en een halve ſtamme der Iſraeliten hadden opgeright: waar af d'hiſtorie by Joſua cap. 22. omſtandiglik te leſen is. Want ik ſelf al dikmaal gedacht hebbe, dat mijn Boek heden even ſo den Broederen in 't ooge liep, als doe den Altaar: en dat het noch in 't einde even eens daar mede ſal vergaan. Dat is, die grote toeſtel om van alle kanten my den oorlog aan te doen, ſal daar noch op uitkomen, alſmen eens de ſake in den grond wil onderſoeken, dat ik voor de ſuiverheid en eenigheid des kriſteliken Geloofs met dit Boek op ene ſonderlinge wijſe ben beſorgd geweeſt. En dat het noch *een getuige* ſal verſtrekken *tuſſchen ons*, *dat de HEERE God is*, dat zy alſo. Amen!

B. BEKKER.

Geeindigd in Amſterdam
den 9. July 1692.

DRUK-

Drukfeilen die den ſin verbÿſteren, aldus te verbeteren; b. is te ſeggen van boven; o, van onderen te tellen.

			ſtaat	*daar moet ſtaan*
Pag. 4	Lin. 17.	o	kan	konde
— 8		2. o	maar	magh
— 12		1. 2. b	Abbrink? En is die vriendſchap ooit gebroken? Eer niet, dan tſedert my van jongs op	Abbrink my van jongs op geweeſt is? En is die vriendſchap ooit gebroken? Eer niet dan tſedert
— 13		7. b	meer	wederom
— 16		2. b	hy heeft afgedaan, die my niet alleen	Sy die heeft afgedaan; niet alleen
— 20		10. o	hebben	hadden
— 21		10. o	maar	meer
— 23		7. o	als of ſer waren	als of ſer niet en waren
— 43		5. b	So ik doe	So ik dóle
— 46		13. o	tot geregelde Sigma	tot geen geregelde figuur
— 47		3. o	alle die	als lieden die
— 48		2. b	*demnum — admiſi*	*damnum — admiſſi*
——		——	*Panlo acto*	*è Paulo Acto*
——		7:	*circumlacutem*	*circumlatricem*